

RETTENS DOM (Femte Afdeling)

11. december 2003 *

I sag T-59/99,

Ventouris Group Enterprises SA, Panama (Panama), ved advokaterne M. Proestou, M. Velmachou og E. Kinini, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøger,

mod

Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved R. Lyal og D. Triantafyllou, som befuldmægtigede, bistået af avocat A. Oikonomou, og med valgt adresse i Luxembourg,

sagsøgt,

angående en påstand om annullation af Kommissionens beslutning 1999/271/EF af 9. december 1998 vedrørende en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/34.466 — Græske færger) (EFT 1999 L 109, s. 24),

* Processprog: græsk

har

DE EUROPÆISKE FÆLLESSKABERS RET I FØRSTE INSTANS
(Femte Afdeling)

sammensat af afdelingsformanden, P. Lindh, og dommerne R. García-Valdecasas og J.D. Cooke,

justitssekretær: fuldmægtig J. Plingers,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 2. juli 2002,

afsagt følgende

Dom

Sagens faktiske omstændigheder

- 1 Sagsøgeren, Ventouris Group Enterprises SA, er et færageselskab, som transporterer passagerer og biler mellem Grækenland og Italien, hovedsageligt på ruten mellem Patras og Bari.
- 2 Efter en klage indgivet af en passager i 1992, hvorefter færageselskabernes priser på ruterne mellem Grækenland og Italien lå meget tæt op ad hinanden, rettede Kommissionen i henhold til artikel 16 i Rådets forordning (EØF) nr. 4056/86 af

22. december 1986 om fastsættelse af de nærmere retningslinjer for anvendelsen af traktatens artikel 85 og 86 på søtransport (EFT L 378, s. 4) begæringer om oplysninger til en række færgeselskaber. Dernæst foretog den i henhold til artikel 18, stk. 3, i forordning nr. 4056/86 kontrolundersøgelser i seks færgeselskabers kontorer, nemlig fem i Grækenland og et i Italien.

- 3 Kommissionen vedtog den 4. juli 1994 beslutning K(94) 1790/5, hvorved den pålagde selskabet Minoan Lines at underkaste sig en kontrolundersøgelse (herefter »beslutningen om kontrolundersøgelse«). Den 5. og 6. juli 1994 undersøgte Kommissionens repræsentanter lokaler beliggende på Kifissias Avenue 64 B, Maroussi, Athen, som siden viste sig at tilhøre selskabet European Trust Agency (herefter »ETA«), en juridisk enhed, der er forskellig fra den, der nævnes i beslutningen om kontrolundersøgelse. Under denne kontrolundersøgelse tog Kommissionen kopier af et stort antal dokumenter, der senere blev anset for at belaste forskellige virksomheder, der var omfattet af undersøgelsen.
- 4 Der blev senere rettet andre begæringer om oplysninger i henhold til artikel 16 i forordning nr. 4056/86 til sagsøgeren samt til andre færgeselskaber, for at disse skulle give nærmere oplysninger om de dokumenter, man havde fundet under kontrolundersøgelserne.
- 5 Ved beslutning af 21. februar 1997 indledte Kommissionen en formel procedure med fremsendelse af en klagepunktsmeddelelse til ni selskaber, herunder sagsøgeren.
- 6 Den 9. december 1998 vedtog Kommissionen beslutning 1999/271/EF vedrørende en procedure i henhold til EF-traktatens artikel 85 (IV/34.466 — Græske færger) (EFT 1999 L 109, s. 24, herefter »beslutningen«).

7 Beslutningen indeholder følgende bestemmelser:

»Artikel 1

1. Minoan Lines, Anek Lines, Karageorgis Lines, Marlines SA og Strintzis Lines har overtrådt EF-traktatens artikel 85, stk. 1, ved at aftale de priser, der skulle anvendes for roll-on-roll-off-færgetransport mellem Patras og Ancona.

Disse overtrædelser varede i følgende tidsrum:

- a) for Minoan Lines og Strintzis Lines i tidsrummet fra den 18. juli 1987 og indtil juli 1994
- b) for Karageorgis Lines i tidsrummet fra den 18. juli 1987 til den 27. december 1992
- c) for Marlines SA i tidsrummet fra den 18. juli 1987 til den 8. december 1989
- d) for Anek Lines i tidsrummet fra den 6. juli 1989 og indtil juli 1994.

2. Minoan Lines, Anek Lines, Karageorgis Lines, Adriatica di Navigazione SpA, Ventouris Group Enterprises SA og Strintzis Lines har overtrådt EF-traktatens artikel 85, stk. 1, ved at aftale de takstniveauer, der skulle anvendes for lastbiler på ruterne fra Patras til Bari og Brindisi.

Disse overtrædelser varede i følgende tidsrum:

- a) for Minoan Lines, Ventouris Group Enterprises SA og Strintzis Lines i tidsrummet fra den 8. december 1989 og indtil juli 1994
- b) for Karageorgis Lines i tidsrummet fra den 8. december 1989 til den 27. december 1992
- c) for Anek Lines i tidsrummet fra den 8. december 1987 og indtil juli 1994
- d) for Adriatica di Navigazione SpA i tidsrummet fra den 30. oktober 1990 og indtil juli 1994.

Artikel 2

For de i artikel 1 omhandlede overtrædelser pålægges de nedennævnte virksomheder følgende bøder:

— Minoan Lines, en bøde på 3,26 mio. ECU

- Strintzis Lines, en bøde på 1,5 mio. ECU

- Anek Lines, en bøde på 1,11 mio. ECU

- Marlines SA, en bøde på 0,26 mio. ECU

- Karageorgis Lines, en bøde på 1 mio. ECU

- Ventouris Group Enterprises SA, en bøde på 1,01 mio. ECU

- Adriatica di Navigazione SpA, en bøde på 0,98 mio. ECU.

[...]«

8 Beslutningen er rettet til syv virksomheder, nemlig Minoan Lines, Heraklion, Kreta (Grækenland) (herefter »Minoan«), Strintzis Lines, Piræus (Grækenland) (herefter »Strintzis«), Anek Lines, Chania, Kreta (Grækenland) (herefter »Anek«), Marlines SA, Piræus (herefter »Marlines«), Karageorgis Lines, Piræus (herefter »Karageorgis«), Ventouris Group Enterprises SA, Piræus (herefter »sagsøgeren«

eller »Ventouris Ferries«) og Adriatica di Navigazione SpA, Venedig (Italien) (herefter »Adriatica«).

Retsforhandlinger og parternes påstande

- 9 Ved stævning registreret på Rettens Justitskontor den 1. marts 1999 har sagsøgeren anlagt sag med påstand om annullation af beslutningen.

- 10 Ved særskilt dokument registreret på Rettens Justitskontor samme dag har sagsøgeren indgivet begæring om udsættelse af gennemførelse af beslutningen samt en begæring om fritagelse fra forpligtelsen til at stille en bankgaranti. Ved Rettens præsidents kendelse af 20. juli 1999 blev begæringerne ikke taget til følge, og afgørelsen om sagens omkostninger blev udsat.

- 11 På grundlag af den refererende dommers rapport har Retten besluttet at indlede den mundtlige forhandling og som led i foranstaltninger til sagens tilrettelæggelse anmodet Kommissionen om skriftligt at besvare et spørgsmål og fremlægge nogle dokumenter. Kommissionen har efterkommet disse anmodninger inden for den fastsatte frist.

- 12 Parterne har afgivet mundtlige indlæg og besvaret mundtlige spørgsmål for Retten under retsmødet, der blev afholdt den 2. juli 2002.

13 Sagsøgeren har nedlagt følgende påstande:

- Beslutningen annulleres helt eller delvist.
- Subsidiært annulleres eller nedsættes den bøde, der er pålagt sagsøgeren.
- Kommissionen tilpligtes at betale sagens omkostninger.

14 Kommissionen har nedlagt følgende påstande:

- Frifindelse i det hele.
- Sagsøgeren tilpligtes at betale sagens omkostninger.

Retlige bemærkninger

15 Sagsøgeren har påberåbt sig fire anbringender til støtte for sin påstand om annullation af beslutningen. Ifølge det første anbringende er der anlagt en urigtig vurdering af de faktiske omstændigheder, for så vidt som det anføres i beslutningen, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om prisfastsættelse for ruten

Patras-Bari. Ifølge det andet anbringende er den kontrolundersøgelse, der blev foretaget hos ETA, og hvorfra størstedelen af Kommissionens bevismateriale stammer, retsstridig. Ifølge det tredje anbringende, som er subsidiært, er der foretaget en urigtig anvendelse af EF-traktatens artikel 85, stk. 1 (nu artikel 81, stk. 1, EF), i forhold til sagens faktiske omstændigheder, idet det drejer sig om aftaler af ringe betydning. Det fjerde anbringende vedrører manglende begrundelse.

- 16 Til støtte for påstanden om annullation eller nedsættelse af den pålagte bøde har sagsøgeren gjort et femte, endnu mere subsidiært, anbringende gældende, vedrørende tilsidesættelse af proportionalitetsprincippet ved fastsættelsen af bødens størrelse, for så vidt angår vurderingen af overtrædelsens varighed og grovhed, samt for så vidt angår sagsøgerens del af ansvaret for overtrædelsen.

I — Påstanden om annullation af beslutningen

Det første anbringende, hvorefter der er anlagt en urigtig vurdering af de faktiske omstændigheder, for så vidt som Kommissionen anser det for godtgjort, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om prisfastsættelse for ruten Patras-Bari

A — Indledende betragtninger

Parternes argumenter

- 17 Sagsøgeren har indledningsvis gjort gældende, at det er selskabet, der har skabt færgeruten Patras-Igoumenitsa-Corfou-Bari i 1984, og at det var selskabet, som med egne midler, i samarbejde med de lokale italienske myndigheder, bidrog til opbygningen af en passende infrastruktur i Bari havn, som gjorde det muligt for skibe indrettet til transport af lastbiler at lægge til, med det formål at efterkomme

markedets behov og tilbyde forbrugerne, passagererne og transportvirksomhederne en service af højeste kvalitet. Sagsøgeren har anført, at selskabet har opbygget en trofast og stabil kundekreds, som for så vidt angår transport af lastbiler udgøres af internationale transportvirksomheder, som sagsøgeren har samarbejdet med gennem flere år på baggrund af særlige aftaler indgået med hver af virksomhederne. Hver rute har endvidere sine egne geopolitiske og økonomiske kendetegn og henvender sig til forskellige kundegrupper. Færageselskaber, der betjener en særlig rute, har derfor ingen interesse — hverken økonomisk, teknisk eller erhvervsmæssig — i at betjene en eller flere andre ruter.

- 18 Sagsøgeren har gjort gældende, at henset til selskabets særlige og fremtrædende situation på ruten Patras-Bari og henset til kundekredsens stabilitet og trofasthed havde selskabet ingen grund til at indgå aftaler med andre selskaber, som udøvede deres aktiviteter på andre ruter (Patras-Ancona, Patras-Brindisi) ved at aftale de priser, der skulle anvendes for lastbiler, som Kommissionen har hævdet. Sagsøgeren har anført, at selskabet derimod havde mulighed for selv at fastsætte sin forretnings- og prispolitik under hensyn til markedsvilkårene, konkurrence-situationen på markedet, inflationen, den græske drakmes kurssvingninger og omkostningerne til drift af skibene. Sagsøgeren har endvidere præciseret, at selskabets forretningspolitik altid er blevet fastsat inden for rammerne af retningslinjer og henstillinger fra det græske ministerium for handelsflåden for at undgå illoyal konkurrence og prisfastsættelser på et »særligt lavt« niveau.

- 19 Efter sagsøgerens opfattelse har Kommissionen anlagt en urigtig vurdering af bevisementerne, når den konkluderer, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om prisfastsættelse for ruten Patras-Bari for lastbiler i perioden fra 8. december 1989 til juli 1994. Sagsøgeren har således anført, at Kommissionen har konkluderet, at sagsøgeren har deltaget i en aftale, på baggrund af bevisementer bestående af en korrespondance mellem andre selskaber, hovedsageligt vedrørende en anden færgerute, nemlig ruten mellem Patras og Ancona, og har konkluderet, at sagsøgeren har deltaget i den påståede aftale på baggrund af henvisninger til sagsøgeren, som visse selskaber har anført i den nævnte korrespondance.

Sagsøgeren har i denne forbindelse præciseret, at ved den uanmeldte kontrolundersøgelse i sagsøgerens kontorer fandt Kommissionen ingen dokumenter eller forhold, som kunne bevise, at selskabet havde deltaget i eller medvirket til en eller flere aftaler om fastsættelse af priser for lastbiler.

- 20 Sagsøgeren har endvidere anført, at Kommissionen ikke har taget en række dokumenter, som den har fået kendskab til under kontrolundersøgelserne (korrespondance mellem selskaber, som hovedsageligt driver virksomhed på ruten Patras-Ancona), og som beviste, at der ikke fandtes en aftale mellem sagsøgeren og disse selskaber om prisfastsættelse, i betragtning som frifindelsesbeviser.
- 21 Sagsøgeren har endvidere anført grundene til, at den finder, at de forskellige beviseløser, som Kommissionen har anvendt for at begrunde de klagepunkter, den har anført over for sagsøgeren, ikke kan betragtes som beviser.
- 22 Kommissionen har indledningsvis anført, at den i betragtning 5 til beslutningen har anført, at de tre omhandlede færgeruter ikke udgør særskilte markeder, men at der er en vis substitution mellem dem. Kommissionen finder endvidere, at sagsøgeren indirekte har erkendt, at de tre ruter udgør et enkelt marked, idet sagsøgeren har anført, at selskabet var nødsaget til at hæve prisniveauet for 1993 og 1994 i takt med det prisniveau, som de selskaber, der drev de andre ruter, ønskede for at undgå priskrig.
- 23 For så vidt angår sagsøgerens fremtrædende stilling på ruten Patras-Bari har Kommissionen understreget, at traktatens artikel 85 vedrører alle aftaler, som har til formål eller til følge at begrænse ikke alene den effektive konkurrence, men også den potentielle konkurrence på det relevante marked. Sagsøgeren har imidlertid ikke godtgjort, at det var umuligt (økonomisk, teknisk eller forretningsmæssigt) for de selskaber, der drev de andre ruter på det omhandlede

marked, at drive ruten Patras-Bari. Kommissionen har herved anført, at sagsøgerens anbringender er vilkårlige og selvmodsigende. Således har sagsøgeren anført, idet selskabet dog har anerkendt, at de tre omhandlede ruter forbandt Grækenland med Italien, og at ruterne i et vist omfang kunne erstatte hinanden, at hver rute havde sine egne geopolitiske og økonomiske kendetegn og var rettet til forskellige kundegrupper, samt at hver rute som følge heraf fungerede selvstændigt.

- 24 Af denne grund er Kommissionens synspunkt, hvorefter det relevante marked er markedet for roll-on-roll-off-færgetransport mellem Grækenland og Italien, og hvorefter de forskellige ruter på markedet ikke drives selvstændigt som adskilte markeder, men frembyder en vis grad af substitution (betragtning 3-5 til beslutningen), i realiteten ikke blevet bestridt.
- 25 Kommissionen finder herefter, at sagsøgerens argument, hvorefter selskabet ikke havde grund til at indgå aftaler, er irrelevant, idet selskabets deltagelse i aftaler om fastsættelse af internationale priser for lastbiler er godtgjort.

Rettens bemærkninger

- 26 Sagsøgerens argumentation tager sigte på at sondre mellem de forskellige færgeruter, som forbinder Grækenland og Italien, og at bebrejde Kommissionen, at den uden begrundelse herfor har undladt at tage de grundlæggende forskelle mellem disse ruter i betragtning. Kommissionen har bestridt sagsøgerens argumentation og har fremført synspunktet om en sammenhængende overtrædelse. Derfor opstår spørgsmålet om arten af den ved beslutningen sanktionerede overtrædelse, hvilket spørgsmål må undersøges før vurderingen af Kommissionens handlinger i forbindelse med fremskaffelsen af beviser mod sagsøgeren.

- 27 Ordlyden af beslutningens konklusion viser, at Kommissionen har sanktioneret to overtrædelser: Artikel 1, stk. 1, vedrører en prisaftale om forskellige transporttjenester (lastbiler, passagerer, personbiler osv.) ydet af roll-on-roll-off-færgeselskaberne mellem Patras og Ancona; artikel 1, stk. 2, vedrører en prisaftale om transport af lastbiler på ruterne fra Patras til Bari og til Brindisi.
- 28 For så vidt angår den første overtrædelse, som fandt sted fra juli 1987 til juli 1994, er det alene de selskaber, som betjente ruten Patras-Ancona, som har deltaget heri. Det drejer sig om Minoan, Anek, Karageorgis, Marlines og Strintzis. For så vidt angår den anden overtrædelse vedrørende ruterne fra Patras til Bari og til Brindisi fra december 1989 til juli 1994 var der derimod tre af de selskaber, som betjente ruterne (Adriatica, Ventouris og Strintzis), men ligeledes tre af de selskaber, som ikke betjente disse ruter (Minoan, Anek og Karageorgis), som havde deltaget i overtrædelserne. Det bemærkes i denne forbindelse, at Kommissionen ikke omvendt har antaget, at de selskaber, der betjente de sydlige ruter (fra Patras til Bari og til Brindisi), havde deltaget i en aftale med de selskaber, der betjente de nordlige ruter (fra Patras til Ancona), for så vidt angår de priser, der skulle anvendes på sidstnævnte ruter.
- 29 Det er Kommissionens opfattelse, at beslutningen ikke omhandler to særskilte overtrædelser, men én sammenhængende overtrædelse. Den har anført, at beslutningens artikel 1 skal læses i lyset af betragtningerne til beslutningen, og har gjort gældende, at disse betragtninger konstant henviser til en samlet aftale vedrørende de tre linjer (Ancona-Bari-Brindisi-Patras), der betragtes som udgørende ét samlet marked. Kommissionen har særligt henvist til betragtning 144 in fine til beslutningen, hvori den har udtalt:

»På baggrund af det ovenfor anførte finder Kommissionen, at Minoan, Anek, Karageorgis, Marlines og Strintzis deltog i en aftale stridende mod EF-traktatens artikel 85 ved at aftale de priser, der skulle anvendes for roll-on-roll-off-færgetransport mellem Patras og Ancona. Kommissionen finder desuden, at Minoan, Anek, Karageorgis, Strintzis, Ventouris Ferries og Adriatica Navigazione aftalte de takstniveauer, der skulle anvendes for lastbiler på ruterne mellem Patras

og Bari/Brindisi. Disse aftaler indgik i en bredere samordning om fastsættelse af takster for færgeoverfart mellem Italien og Grækenland. De bør derfor ikke betragtes som særskilte overtrædelser, men derimod som led i én sammenhængende overtrædelse.«

- 30 Det er ubestrideligt, at beslutningens konklusion og betragtning 144 til beslutningen ikke afspejler det samme synspunkt, idet konklusionen ikke fastholder tilstedeværelsen af en sammenhængende overtrædelse.
- 31 Det bemærkes, at det er gennem en beslutnings konklusion, at Kommissionen angiver karakteren og rækkevidden af de overtrædelser, den sanktionerer. Det må understreges, at i princippet er det, når det drejer sig om netop rækkevidden og karakteren af de sanktionerede overtrædelser, konklusionen og ikke betragtningerne, som er afgørende. Det er alene i tilfælde af, at de i konklusionen anvendte formuleringer ikke er klare, at det er nødvendigt at fortolke dem ved hjælp af betragtningerne til beslutningen. Domstolen har tidligere fastslået, at med henblik på at afgrænse, hvem der er omfattet af en beslutning, hvori der konstateres en overtrædelse, bør denne beslutnings konklusion lægges til grund, når den ikke giver anledning til tvivl (Domstolens dom af 16.12.1975, forenede sager 40/73-48/73, 50/73, 54/73-56/73, 111/73, 113/73 og 114/73, Suiker Unie m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 1663, præmis 315).
- 32 Ordlyden af beslutningens konklusion giver i det foreliggende tilfælde ikke anledning til tvivl, tværtimod er den klar og præcis. Det fremgår klart heraf, at Kommissionen var af den opfattelse, at der for det første var indgået en aftale mellem de selskaber, der betjente den nordlige rute (Patras-Ancona), om, hvilke priser der skulle anvendes på denne rute, og for det andet var indgået en aftale mellem alle de selskaber, der er omfattet af beslutningen (bortset fra Marlines), om priserne for transporttjenester på de sydlige ruter (Patras-Bari og Patras-Brindisi) for lastbiler. Ikke alene nævnes overtrædelsens samlede karakter ikke i beslutningens konklusion, men konklusionen er endvidere usædvanlig præcis i beskrivelsen af de sanktionerede overtrædelser. For det første er beslutningens artikel 1 således underopdelt i to stykker vedrørende forskellige selskaber, og for det andet præciserer beslutningen for så vidt angår de selskaber, der er omfattet af

beslutningens artikel 1, stk. 2, at overtrædelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, består i, at selskaberne har indgået aftale om de takstniveauer, der skulle anvendes for lastbiler, og at dette alene omfattede ruterne Patras-Bari og Patras-Brindisi. Det følger heraf, at de to bestemmelser i beslutningens artikel 1 vedrører overtrædelser, der er adskilte, af to grunde: De omfatter forskellige selskaber, og de har forskellig rækkevidde eller intensitet.

- 33 Da beslutningens konklusion ikke er tvetydig, må det ved vurderingen af de forskellige anbringender lægges til grund, at det, som Kommissionen har fastslået og sanktioneret, ikke er en sammenhængende overtrædelse vedrørende alle ruterne, men to særskilte overtrædelser, en vedrørende den nordlige rute (artikel 1, stk. 1) og en anden vedrørende den sydlige rute (artikel 1, stk. 2). For så vidt angår sagsøgeren fremgår det klart af beslutningen, at selskabet ikke holdes ansvarligt for andre overtrædelser end den, der er omhandlet i beslutningens artikel 1, stk. 2.

B — Om anbringendet er begrundet

- 34 Under hensyn til det ovenfor anførte skal det inden for rammerne af første anbringende undersøges, om det er med rette, at sagsøgeren har hævdet, at Kommissionen har anlagt et urigtigt skøn ved at betragte de i beslutningens nævnte dokumenter som bevis for selskabets deltagelse i det i beslutningens artikel 1, stk. 2, nævnte kartel, nemlig en aftale om prisfastsættelse for transport af lastbiler på ruterne fra Patras til Bari og til Brindisi mellem den 8. december 1989 og juli 1994. Behandlingen af dette anbringende kræver en detaljeret undersøgelse af de forskellige bevisdokumenter, som Kommissionen har lagt til grund ved vurderingen af, om sagsøgeren har deltaget i dette kartel.

1. Telefaxen af 8. december 1989

— Parternes argumenter

- 35 Sagsøgeren har for det første henvist til en telefax fra Strintzis af 8. december 1989, som blev sendt til Anek, Minoan, Karageorgis og selskabet Hellenic Mediterranean Lines, og som var vedlagt de påståede »prislistes« gældende for lastbiler fra den 10. december 1989 på ruterne Patras-Ancona og Patras-Bari/Brindisi. Sagsøgeren har gjort gældende, at det er med urette, at Kommissionen på baggrund af denne telefax har konkluderet i betragtning 128 og 129 til beslutningen, at selskabet havde deltaget i en aftale om fastsættelse af de priser, der skulle anvendes for lastbiler i 1990 (og som skulle gælde fra den 8.12.1989). Sagsøgeren har anført, at selskabet havde fastsat de priser, det ville anvende i 1990 for transport af lastbiler, før Strintzis fremsendte den omhandlede telefax. Sagsøgeren har til støtte herfor særligt henvist til en telex, som selskabet den 4. december 1989 sendte til sin hovedagent i Italien, Pan Travel, hvori sagsøgeren oplyste om sine nye priser, som skulle anvendes for lastbiler.
- 36 Sagsøgeren har gjort gældende, at de »prislistes«, som var vedlagt telefaxen af 8. december 1989, ikke udgjorde en »aftale« om at fastsætte priserne for lastbiler, som sagsøgeren har indgået med de andre selskaber, der er adressater for beslutningen, men blot afspejler de priser, som det ifølge selskabet var rimeligt at anvende på de ruter, der sikrer forbindelsen mellem Grækenland og Italien, og som selskabet allerede tidligere havde besluttet at anvende på ruten Patras-Bari. Det var således under hensyn til den omstændighed, at det omhandlede dokument afspejlede de priser, som sagsøgeren fandt rimelige, og som selskabet — for så vidt de angik ruten Patras-Bari — allerede tidligere havde fastsat og offentliggjort gennem sit agentnetværk, at sagsøgeren havde underskrevet dokumentet. Sagsøgeren har præciseret, at for at selskabet kunne meddele sine priser den 4. december 1989, var der forud forløbet en lang periode, hvorunder selskabets forskellige kompetente afdelinger havde behandlet de oplysninger, der var resultatet af deres markedsanalyse og deres forudsigelser vedrørende den græske

drakmes sandsynlige kurssvingninger i forhold til andre europæiske valutaer og oliemarkedets sandsynlige svingninger, før deres prisforslag blev udarbejdet og fremsendt til selskabets bestyrelse og endeligt godkendt eller ændret. Kommissionen kan derfor ikke med rette anføre, at eftersom »prislisterne« vedlagt telefaxen af 8. december 1989 ikke indeholder en dato, kunne sagsøgeren have medunderskrevet disse prislister nogle dage tidligere.

- 37 Sagsøgeren har tilføjet, at et dokument, som henviser til visse vejledende priser, og hvorpå der alene er nogle underskrifter, under alle omstændigheder ikke udgør en aftale, idet dokumentet ikke har kendetegn, der kan vise dets bindende karakter, nemlig den omstændighed, at det indeholdt bestemmelser om sanktioner i tilfælde af overtrædelse af aftalen, anvendelsen af eventuelle straffevilkår, betaling af erstatning osv.
- 38 Kommissionen har for det første understreget, at sagsøgeren har erkendt at have underskrevet den prisliste, som er vedlagt telefaxen af 8. december 1989. Derefter har den anført, at det ikke er nødvendigt, at en »aftale« i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1, er bindende, og at det er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (Rettens dom af 24.10.1991, sag T-1/89, Rhône-Poulenc mod Kommissionen, Sml. II, s. 867, præmis 120, og af 14.5.1998, sag T-347/94, Mayr-Melnhof mod Kommissionen, Sml. II, s. 1751, præmis 65).
- 39 Under hensyn til det ovenfor anførte er det af mindre betydning, om den omhandlede liste var udtryk for de takstniveauer, som sagsøgeren fandt rimelige, og som var genstand for den aftale, der var indgået med de andre forfulgte selskaber, eller om listen var udtryk for et forslag fra disse, som sagsøgeren havde tilsluttet sig.

— Rettens bemærkninger

- 40 Den telefax af 8. december 1989, som Strintzis sendte til Minoan, Anek, Karageorgis og selskabet Hellenic Mediterranean Lines, indeholder prisangivelser for transport af lastbiler med virkning fra den 10. december 1989 på ruterne Patras-Ancona, Patras-Bari og Patras-Brindisi. Ophavsmanden har anvendt følgende formulering: »Hermed fremsendes en fotokopi af prislisten, som skal finde anvendelse for lastbiler på de ruter, der forbinder Grækenland og Italien, som også er underskrevet af Ventouris Ferrys.« Prislisten er underskrevet af Strintzis, af de forskellige selskaber, som er adressater for telefaxen, og af sagsøgeren.
- 41 Det bemærkes for det første, at sagsøgeren i stævningen har erkendt at have underskrevet den prisliste, der var vedlagt telefaxen.
- 42 Telefaxen udgør således et klart indicium for, at der har været en aftale om fastsættelse af de priser, der skulle anvendes for lastbiler mellem de omhandlede selskaber, herunder sagsøgeren. Den omstændighed, at sagsøgeren ikke er nævnt blandt adressaterne for telefaxen, kan ikke modsige denne vurdering eller føre til den konklusion, at sagsøgeren ikke deltog i aftalen, idet telefaxens ophavsmand udtrykkeligt nævner, at sagsøgeren er indforstået med de foreslåede priser.
- 43 Sagsøgeren har anført, at selskabet den 4. december 1989 havde meddelt sit agentnetværk de nye priser, som skulle anvendes i 1990 for lastbiler, og har understreget, at denne omstændighed viser, at den prisliste, der var vedlagt den telefax, som Strintzis fremsendte den 8. december 1989, ikke udgjorde en aftale, men blot afspejlede de priser, som det ifølge selskabet var rimeligt at anvende på de ruter, der sikrede forbindelsen mellem Grækenland og Italien, og som selskabet allerede tidligere havde besluttet at anvende på ruten Patras-Bari.

- 44 Dette argument kan ikke tiltrædes.
- 45 Det bemærkes indledningsvis, således som Kommissionen har understreget, at da den prisliste, der var vedlagt telefaxen, ikke er dateret, skal datoerne for indgåelsen og undertegnelsen af aftalen fastslås, idet det kunne have fundet sted samme dag som telefaxen blev afsendt eller nogle dage tidligere. Flere forhold peger på, at aftalen om de nye priser er indgået før datoen for afsendelsen af telefaxen.
- 46 For det første peger den omstændighed, at telexens ophavsmand oplyser, at de priser, der skal anvendes for lastbiler, allerede er underskrevet af Ventouris, på, at sagsøgeren på et tidligere tidspunkt end telefaxens afsendelse har givet sit samtykke. Som Kommissionen har antydnet, kan den liste, der blev meddelt den 8. december 1989 af Strintzis til Anek, Minoan, Karageorgis og Hellenic Mediterranean Lines, og som indeholdt disse fem selskabers samt sagsøgerens underskrifter, have været underskrevet endog før den 4. december, hvor sagsøgeren meddelte sine agenter de priser, som selskabet ville anvende i 1990. Herefter, dvs. hvis selskabet sendte meddelelsen til sine agenter, straks efter at listen var underskrevet, er telexen af 4. december 1989 alene en afspejling af, at den aftale, der var indgået forinden, blev anvendt i praksis. Sagsøgeren har gjort gældende, at selskabets priser blev efterlignet af de andre selskaber. Et sådant synspunkt kan imidlertid ikke tiltrædes, for det første fordi telefaxen udtrykkeligt angiver, at sagsøgeren deltager i aftalen, og for det andet fordi — selv hvis det anerkendes, som sagsøgeren har anført, at selskabet allerede havde besluttet selvstændigt at anvende de nye priser — den ubestridte omstændighed, at sagsøgeren har underskrevet en prisliste, ikke kan fortolkes på anden måde end som en deltagelse i en aftale om de fremtidige priser.
- 47 For det andet bemærkes, at de to prislister, der skal anvendes for lastbiler i 1990, nemlig den af 4. december 1989, som sagsøgeren hævder at have fastsat

selvstændigt, og den af 8. december 1989, som er blevet underskrevet af alle selskaberne, ikke alene indeholder nøjagtig de samme priser, men desuden fastsætter den 10. december 1989 som ikrafttrædelsesdato.

48 Herefter er det med rette, at Kommissionen fandt, at den mest troværdige forklaring var, at den fælles prisliste var blevet besluttet før den 4. december 1989, men at den af ikke nærmere præciserede årsager først var blevet fremsendt til de andre selskaber den 8. december 1989. De seks omhandlede selskabers undertegnelse af en sådan prisliste kunne således alene finde sted under et møde eller en forudgående rundsendning af de omhandlede sider. Det forekommer således sandsynligt, at adressaterne for den telefax, som Strintzis sendte den 8. december 1989, hver især havde underskrevet dokumentet efter anmodning fra Strintzis, og at sagsøgeren, som var den sidste, der underskrev, beholdt en kopi af det dokument, alle de omhandlede selskaber havde underskrevet, før det blev sendt tilbage til Strintzis, der i egenskab af sekretær underrettede de andre fire selskaber om, at alle de omhandlede selskaber havde underskrevet, ved fremsendelse af en kopi af prislisten med de seks underskrifter.

49 Selv hvis det antages, at de priser, der fremgår af listen, svarer til de priser, som sagsøgeren forinden havde besluttet, vil den blotte fremsendelse af disse priser til Strintzis, hvilket ikke er blevet bestridt, under alle omstændigheder være tilstrækkeligt til at fastslå, at sagsøgeren har deltaget i den aftale om prisfastsættelse, der er indeholdt i telefaxen af 8. december 1989. Der er to omstændigheder, der bekræfter denne fortolkning af omstændighederne, nemlig for det første at alle selskaberne, herunder sagsøgeren, har underskrevet prislisten, og for det andet den omstændighed, at Strintzis udtrykkeligt har understreget, at sagsøgeren var indforstået med de foreslåede priser. Ingen anden forklaring på, at sagsøgeren har valgt at meddele sine priser for 1990 til sine konkurrenter, er tænkelig.

50 Henset til sagsøgerens betydning og historiske tilstedeværelse på ruten Patras-Bari, som selskabet betjente alene frem til 1990, som det understreges i stævningens indledning, er sagsøgerens argument om, at det var det selskab, der

havde foretaget en detaljeret forudgående undersøgelse af priserne for 1990 på ruten Patras-Bari, og som har underrettet de øvrige selskaber om dets vurderinger vedrørende de priser, der skulle finde anvendelse, blot en bekræftelse af vigtigheden af sagsøgerens rolle ved den praktiske gennemførelse af dette led i aftalen. Herefter kan denne omstændighed, som Kommissionen har understreget, ikke fritage sagsøgeren for ansvar.

- 51 Sagsøgeren kan ikke med rette anføre, at det alene drejer sig om vejledende priser, for hvis dette havde været tilfældet, ville selskabet ikke have haft nødvendig at indgå aftale med de andre selskaber, der havde underskrevet prislisten. Heraf følger, at det drejer sig om en aftale om prisfastsættelse mellem de omhandlede selskaber og ikke blot om en informationsudveksling mellem dem.
- 52 Hvad angår sagsøgerens argument om den manglende forpligtelse for de selskaber, der har underskrevet prislisten, til at overholde priserne, bemærkes blot, at det ikke er et krav, for at en aftale mellem selskaber svarer til en aftale, der er forbudt ved traktatens artikel 85, stk. 1, at der er tale om en bindende kontrakt. Det er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (dommen i sagen Mayr-Melnhof mod Kommissionen, præmis 65, og dommen i sagen Rhône-Poulenc mod Kommissionen, præmis 120).
- 53 Det fremgår endvidere af retspraksis, at det ved anvendelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, ikke er nødvendigt at tage hensyn til en aftales faktiske følger, såfremt aftalen har til formål at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked (Domstolens dom af 13.7.1966, forenede sager 56/64 og 58/64, Consten og Grundig, Sml. 1965-1968, s. 245, org.ref.: Rec. s. 429, og Rettens dom af 15.3.2000, forenede sager T-25/95, T-26/95, T-30/95 — T/32/95, T-34/95 — T-39/95, T-42/95 — T-46/95, T-48/95, T-50/95 — T-65/95, T-68/95 — T-71/95, T-87/95, T-88/95, T-103/95 og T-104/95, Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, Sml. II, s. 491, præmis 1 120 og 1 170).

- 54 Den omstændighed, at de seks omhandlede selskaber har underskrevet en prisliste, som skal finde anvendelse på forskellige kategorier af tjenesteydelser, som fastsætter en samlet ikrafttrædelsesdato, er således tilstrækkelig til at godtgøre, at der forelå en aftale. Efter sagens omstændigheder kan sagsøgeren ikke påberåbe sig uvidenhed om konsekvenserne af selskabets undertegnelse af prislisen. Selskabet burde have forstået, at underretningen om de priser, som selskabet havde besluttet at anvende, og selskabets konkurrenters efterfølgende underskrift af en fælles prisliste med samme takster, som skulle finde anvendelse fra en bestemt dato, kunne udgøre en prisaftale, som er ulovlig efter traktaten. Det fremgår således af retspraksis, at det ikke er nødvendigt for, at en overtrædelse kan antages at være begået forsætligt, at virksomheden vidste, at den overtrådte forbuddet i traktatens artikel 85; det er tilstrækkeligt, at virksomheden ikke kunne være uvidende om, at den pågældende adfærd havde til formål eller til følge at begrænse konkurrencen (Domstolens dom af 11.7.1989, sag 246/86, Belasco m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 2117, præmis 41).

2. Telefaxen af 30. oktober 1990

— Parternes argumenter

- 55 Sagsøgeren har bestridt at have modtaget den telefax, som Strintzis den 30. oktober 1990 har fremsendt til otte selskaber, som driver virksomhed på markedet for søtransport mellem Grækenland og Italien, og som var vedlagt en prisliste (i græske drakmer og italienske lire), der skulle finde anvendelse for lastbiler på ruterne Patras-Ancona, Patras-Bari og Patras-Brindisi fra den 5. november 1990.
- 56 Sagsøgeren har endvidere bestridt den bevismæssige værdi, som Kommissionen har tillagt denne telefax ved i betragtning 130 til beslutningen at have konkluderet, at sagsøgeren sammen med beslutningens øvrige adressater havde deltaget i en aftale om fastsættelse af de priser, der skulle anvendes for lastbiler i

1991, og som skulle træde i kraft den 5. november 1990. Denne konklusion tager ikke hensyn til den omstændighed, at fra begyndelsen af oktober 1990, dvs. før fremsendelsen af telefaxen, havde sagsøgeren allerede fastsat og offentliggjort de priser, der skulle finde anvendelse i 1991 for lastbiler, således som det fremgår af de dokumenter, der er fremsendt til Kommissionen (fortrolige skrivelser fremsendt af sagsøgeren den 11. oktober 1990 til sine medarbejdere og til transportvirksomhederne).

- 57 Sagsøgeren har i denne forbindelse gjort gældende, at den angivelse af de priser, som selskabet havde besluttet at anvende i 1991, i en kolonne med overskriften »Bari« i den tabel, der var vedlagt telefaxen fra Strintzis, kan forklares med, at da der næsten var forløbet en måned, siden selskabet havde oplyst sine medarbejdere om priserne, og at der herskede en relativ gennemsigtighed på markedet for så vidt angår de priser, som hvert selskab offentliggør, var de selskaber, der betjente de andre ruter, blevet underrettet af en agent eller en transportvirksomhed om de priser, sagsøgeren anvendte for lastbiler, og havde gentaget dem i den omhandlede tabel. Dette argument er imidlertid alene en forklaring og en logisk fortolkning af en tredjepersons, nemlig Strintzis', handlinger, med hensyn til hvilke sagsøgeren ikke er i stand til at kende den nøjagtige begrundelse for, at selskabets priser var blevet gengivet i den »prisliste«, der var vedlagt den omhandlede telefax. Sagsøgeren har i denne forbindelse anført, at den omstændighed, at den »prisliste«, der var vedlagt Strintzis' telefax af 30. oktober 1990, ikke er dateret, ikke beviser noget i sig selv og særligt ikke, at de priser, der fremgår heraf, havde været genstand for en forudgående »aftale«.
- 58 Sagsøgeren finder endvidere, at telefaxen tværtimod viser, at der ikke har været en aftale, som sagsøgeren har deltaget i. Selskabet har gjort gældende, at den omstændighed, at Strintzis i telefaxen af 30. oktober 1990 havde anmodet sagsøgeren om at bekræfte aftalen om indholdet af den omhandlede telefax, viser, at der ikke forelå nogen endelig aftale mellem sagsøgeren og de andre selskaber, idet det i modsat fald ikke ville have været nødvendigt for Strintzis at anmode sagsøgeren om at bekræfte sit samtykke.

59 Kommissionen har anført, at eftersom den prisliste, der er vedlagt den omhandlede telefax, ikke er dateret, kan aftalen være indgået på hvilket som helst tidspunkt før afsendelsen af telefaxen, og dette så meget desto mere som telefaxen og den telex, som sagsøgeren har sendt til sin agent, indeholder den samme prisliste og meget lignende ikrafttrædelsesdatoer.

— Rettens bemærkninger

60 Den omhandlede telefax er blevet afsendt af Strintzis den 30. oktober 1990 til otte selskaber, der driver færgefart mellem Grækenland og Italien (Adriatica, Anek, Hellenic Mediterranean Lines, Karageorgis, Minoan, Med Lines, Strintzis og Ventouris Ferries). Ophavsmanden har udtrykt sig på følgende måde: »Hermed fremsendes den endelige aftale om lastbilpriserne. De bedes bekræfte Deres indforståelse, og vi foreslår, at priserne bekendtgøres den 1. november og sættes i kraft som aftalt pr. 5. november 1990.« En tabel med priserne angivet i græske drakmer og italienske lire for forskellige lastbilkategorier på ruterne mellem Patras og Ancona, Bari og Brindisi var vedlagt telefaxen.

61 Det skal tilføjes, at i henhold til 20. betragtning til beslutningen sendte Minoan efterfølgende den 2. november 1990 en meddelelse til sine agenter om de nye priser gældende fra den 5. november 1990, hvori det anføres, at disse priser var aftalt af rederierne på alle ruterne mellem Grækenland og Italien.

62 Sagsøgeren, som er en af adressaterne for telefaxen af 30. oktober 1990, og som logisk må betragtes som et af de selskaber, der betjener ruterne mellem Grækenland og Italien, har ikke bestridt den bevismæssige værdi af dette dokument for så vidt angår selskabets deltagelse i aftalen.

- 63 Sagsøgeren har hævdet ikke at have modtaget det dokument, der blev fremsendt den 2. november 1990 af Minoan. Det fremgår imidlertid af indholdet af dette dokument, hvis eksistens og ægthed sagsøgeren ikke har bestridt, at sagsøgeren havde givet sit samtykke til de priser, der skulle finde anvendelse for lastbiler, og til den dato, hvor de nye prislister skulle træde i kraft.
- 64 Henset til omstændighederne i sagen, som er kendetegnet ved tilstedeværelsen af lignende aftaler i løbet af de foregående år, kan sagsøgeren ikke påberåbe sig, at Kommissionen ikke er i besiddelse af et dokument, der beviser, at selskabet havde efterkommet Strintzis' anmodning om at bekræfte sit samtykke til indholdet af den omhandlede telefax. Det fremgår således af retspraksis, at det, for at der er tale om en aftale i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1, er tilstrækkeligt, at de pågældende virksomheder har givet udtryk for en fælles vilje til at optræde på markedet på en bestemt måde (Domstolens dom af 8.7.1999, sag C-49/92 P, Kommissionen mod Anic Partecipazioni, Sml. I, s. 4125, præmis 130, og sag C-235/92 P, Montecatini mod Kommissionen, Sml. I, s. 4539, præmis 162, Rettens dom af 6.4.1995, sag T-141/89, Trefileurope mod Kommissionen, Sml. II, s. 791, præmis 95, dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, præmis 958, og af 26.10.2000, sag T-41/96, Bayer mod Kommissionen, Sml. II, s. 3383, præmis 67).
- 65 Sagsøgerens argument om en påstået forudgående fastsættelse og offentliggørelse af selskabets nye priser må forkastes af de grunde, der fremgår af vurderingen af den bevismæssige værdi af telefaxen af 8. december 1989. Den omstændighed, at den fremsendte prisliste ikke var dateret, kan fortolkes som et indicium for en forudgående indgåelse af en aftale. På samme måde udgør den omstændighed, at de to prislister, der skulle anvendes for lastbiler i 1991 — nemlig den, som sagsøgeren hævder at have fastsat selvstændigt (fortrolige skrivelser fremsendt af sagsøgeren den 11.10.1990 til sine medarbejdere og til transportvirksomhederne), og den liste, som fremgår af den telefax, som Strintzis sendte til alle selskaberne den 30. oktober 1990 — indeholder ikke alene nøjagtig de samme priser, men også meget ens ikrafttrædelsesdatoer (på den ene side slutningen af oktober eller starten af november og på den anden side den 5.11.), et indicie for tilstedeværelsen af en aftale.

3. Telefaxen af 25. februar 1992

— Parternes argumenter

- 66 Sagsøgeren har bestridt den i beslutningen (betragtning 131) anførte fortolkning af telefaxen, som ETA afsendte den 25. februar 1992 til Minoan, hvorefter dette dokument beviser selskabets deltagelse i en aftale om fastsættelse af de priser, der skulle anvendes for lastbiler i 1992 på ruten Patras-Bari. Selskabet har gjort gældende, at det alene drejer sig om et internt dokument, som stammer fra andre selskaber, som hverken er blevet fremsendt til sagsøgeren eller meddelt selskabet på nogen måde, og hvori ETA udtrykker tvivl og bekymringer vedrørende sagsøgerens beslutning om at udvide sine aktiviteter til en ny rute, nemlig ruten Patras-Ortona. Dokumentet vedrører desuden ikke sagsøgeren, men andre selskaber, som anvender de af sagsøgeren fastsatte og meddelte priser til eventuelt at tilpasse deres priser. Sagsøgeren har således anført, at indholdet af denne telefax tværtimod til fulde viser rigtigheden af sagsøgerens oplysninger om, at selskabet førte sin egen prispolitik på den rute, den betjente, og ikke havde nogen grund til at indgå aftaler eller samarbejde med de selskaber, der betjente de andre ruter. Sagsøgeren har endelig subsidiært anført, at selv hvis det anses for godtgjort, at selskabet har deltaget i en »aftale« om prisfastsættelse, fremgår det af denne telefax, at den nævnte deltagelse med sikkerhed ophørte fra 1992.
- 67 Sagsøgeren har tilføjet, at det følger ikke alene af en fortolkning med udgangspunkt i ordlyden, men også af en teleologisk fortolkning af sætningen, sammenholdt med resten af telefaxens tekst, at ETA over for Minoan har givet udtryk for forretningsmæssig usikkerhed vedrørende rutens levedygtighed og dens bekymringer vedrørende sagsøgerens politik på Ortona-ruten, for at Minoan som følge heraf kan tilrettelægge sin egen politik og kan beslutte, om selskabet vil anvende et skib på Ortona-ruten, og i givet fald hvilke priser selskabet vil anvende. Sagsøgeren har endvidere anført, at når ETA bemærker, at »vi har allerede indledt drøftelser herom«, har den imidlertid ikke anført med hvem disse drøftelser er indledt og med hvilket formål.

- 68 Sagsøgeren har endelig anført, at det, som ETA meddelte Minoan, var prislisten, der skulle finde anvendelse på ruterne til Bari, Ortona og Ancona, dvs. de priser, der faktisk var gældende, og som blev anvendt på de omhandlede ruter, hvortil den vedlagde sit forslag til priser for ruten til Ortona. Det er imidlertid på en vilkårlig måde, som fordrejer den faktiske betydning af begrebet »gældende«, som betyder »som er gyldig« eller »som finder anvendelse«, at Kommissionen har fortolket udtrykket »den gældende prisliste« som betydende »den aftalte sats«.
- 69 Kommissionen har anført, at eftersom aftalen om prislisten for ruten Patras-Bari allerede eksisterede, viser dette dokument, at der var indledt forhandlinger med sagsøgeren om den prispolitik, der skulle finde anvendelse på Ortona-ruten. Kommissionen har anført, at det klart fremgår af dette dokument, at der ikke blev rejst spørgsmål om, hvilken prispolitik, der skulle anvendes på ruten Patras-Bari, da der allerede blev anvendt en prisliste, som var gjort til genstand for en aftale, og at der derfor blev fokuseret på et nyt forhold, nemlig sagsøgerens initiativ på Ortona-ruten, med hensyn til hvilken der allerede var indledt forhandlinger.

— Rettens bemærkninger

- 70 Det omhandlede dokument er en telefax dateret den 25. februar 1992, hvorved Minoans eneagent, nemlig ETA, oplyser Minoans hovedkontor i følgende vendinger:

»Vi kan hermed informere Dem om den seneste udvikling på Italien-ruterne.

Selskabet Ventouris har indsat sit nye skib »Polaris« på den nye rute Patras/Ortona; kapaciteten på dette skib er 150 lastbiler.

Selskabet Karageorgis Lines har indsat et chartret skib, »Nordboard«, med en kapacitet på 100 lastbiler, på ruten Patras-Ancona.

Det ligger således fast, at ruten allerede betjenes af en enorm skibskapacitet, og at vi uden tvivl går en vanskelig overgangsperiode i møde.

Vi håber gradvist at kunne indsætte Marilia & Noromorg, og derfor koncentrerer vi vore bestræbelser om den prispolitik, Ventouris fører på Ortona-ruten.

Vi har allerede indledt drøftelser herom.

Til orientering angiver vi her de nugældende priser for Bari, Ortona og Ancona og vores egne foreslåede Ortona-priser.

[...]

Vi holder Dem orienteret om enhver udvikling.«

- 71 Sagsøgeren har anført, at dette dokument ikke i sig selv beviser selskabets deltagelse i aftalen vedrørende ruten Patras-Bari eller den omstændighed, at ruten Patras Bari-Brindisi fortsatte med at eksistere.
- 72 Det må præciseres, således som det fremgår af betragtning 28 til beslutningen, at Kommissionen ikke har henvist til dette dokument som et bevis for sagsøgerens deltagelse i aftalen, men som et indicium for, »at aftalen om at opretholde forskellige priser på de forskellige ruter mellem Grækenland og Italien fortsatte i 1992«. Dokumentet anvendes således ikke som bevis for sagsøgerens deltagelse i aftalen, men som bevis for aftalens fortsættelse. Herefter er det ikke nødvendigt i forbindelse med undersøgelsen af, om dette anbringende er begrundet, at tage stilling til, om dokumentet beviser sagsøgerens deltagelse.
- 73 Vedrørende den bevismæssige værdi af dette dokument, for så vidt angår fortsættelsen af aftalen på ruten Patras-Bari, som indirekte omtales i betragtning 28 til beslutningen, må det fastslås, at ophavsmanden til dette dokument, ETA, oplyser modtageren, Minoan, om »de nugældende priser for Bari, Ortona og Ancona«. Priserne for ruterne til Bari og Ancona er imidlertid sammenfaldende med de priser, som de berørte selskaber, herunder sagsøgeren, havde anvendt i 1990, således som det fremgår af telefaxen af 30. oktober 1990, der er gennemgået ovenfor. Herefter kunne Kommissionen med rette konkludere, at når spørgsmålet om, hvilke priser der skulle anvendes på ruten Patras-Bari, ikke blev behandlet i telefaxen af 25. februar 1992, var det, fordi aftalen fortsat var gældende.
- 74 Det følger heraf, at dokumentet kan betragtes som et bevis for fortsættelsen af aftalen på ruten Patras-Bari i 1992, således som Kommissionen har gjort det i betragtning 28 til beslutningen.

4. Telexen af 24. november 1993 og mødet samme dato

— Parternes argumenter

- 75 Sagsøgeren har henvist til ETA's telex til Minoan af 24. november 1993. Indledningsvist præciseres, at telexen ikke er blevet fremsendt til selskabet. Endvidere har sagsøgeren understreget, at det er fejlagtigt, når det i beslutningen på grundlag af dette dokument anføres, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om fastsættelse af priser for lastbiler i 1993 og indtil juli 1994. Selskabet har anført, at siden 1992 har det fulgt en selvstændig prispolitik, som for 1993 var baseret på det synspunkt, at ved at hæve priserne 5 til 10% kunne selskabet imødegå inflationen. På grund af den gennemsligtighed, der herskede på markedet for så vidt angår priserne, og idet selskabet antog, at det ville give anledning til energiske reaktioner fra de andre selskaber, der drev virksomhed på det omhandlede marked, hvis selskabet anvendte den nævnte forhøjelsesprocent på sine priser, idet det navnlig drejede sig om en lille virksomhed, besluttede det imidlertid selvstændigt og uafhængigt — med det formål at komme de andre selskaber, der arbejdede mod endnu større forhøjelser, i forkøbet — at forhøje priserne med 15%.
- 76 Sagsøgeren bestrider ikke at have deltaget i mødet den 24. november 1993, som ovennævnte telex henviser til. Selskabet har imidlertid anført, at det — efter at have oplyst de øvrige tilstedeværende selskaber, at det allerede havde lagt sin prispolitik fast, og efter at have anført de prisforhøjelser, som selskabet ville anvende for lastbiler på ruten Patras-Bari — forlod mødet, før deltagerne havde indgået en aftale, idet selskabet gjorde det klart for de øvrige selskaber, at det var imod en eventuel aftale eller forhandling.
- 77 Sagsøgeren har endvidere anfægtet den konklusion, som Kommissionen har draget af telexen, vedrørende ikrafttrædelsesdatoen for den hævdede aftale. Sagsøgeren er af den opfattelse, at eftersom det møde, hvorunder aftalen blev indgået, fandt sted den 24. november 1993, kan Kommissionen under ingen

omstændigheder, selv hvis det antages, at sagsøgeren har deltaget i aftalen, konkludere, således som den har gjort det i betragtning 128 og 154 til beslutningen, at sagsøgeren har deltaget i en »aftale« om fastsættelse af priser for lastbiler for hele året 1993. Sagsøgeren har i denne forbindelse henvist til det efterskrift, som ophavsmanden til nævnte telex har udfærdiget, og hvorefter »den fordelagtige løsning, som de 14 selskaber har fundet, og [...] som selskaberne efterlever, uden at det er nødvendigt at indgå en kontrakt«. Ifølge sagsøgeren er denne bemærkning så ubestemt, at den ikke kan betragtes som bevis for selskabets deltagelse i den omhandlede »fordelagtige løsning« eller i nogen som helst »aftale«. Sagsøgeren har endelig understreget, at den omhandlede telex hverken anfører, hvem der har indgået den »allerede eksisterende aftale«, hvor længe den har været i kraft eller dens ophørsdato.

- 78 Kommissionen har anført, at det fremgår af dokumentet, at under mødet den 24. november 1993, som sagsøgeren udtrykkeligt har erkendt at have deltaget i, fandt der drøftelser vedrørende prisforhøjelser på 15% sted, og der blev endelig indgået en aftale.

— Rettens bemærkninger

- 79 Telexen af 24. november 1993 blev afsendt af ETA til Minoan med det formål at underrette selskabet om resultatet af et møde, der blev afholdt samme dag mellem flere færgeselskaber for at tilpasse de priser, der skulle anvendes i 1994 på ruterne fra Patras til Ancona, Brindisi og Bari. Telexen er formuleret således:

»Det glæder os at kunne meddele Dem, at vi på mødet i dag nåede til enighed om en tilpasning af biltaksten med ca. 15% [...] med ikrafttrædelse allerede pr. 16. december 1993.

Det er vi meget tilfredse med, for udgangspositionen var, at den foregående aftale var brudt sammen som følge af modstanden fra Kosma-Giannatou og Ventouris A. Det lykkedes os at komme op over de 5 til 10% (Strintzis', Ventouris G's. og Adriaticas standpunkt) og endte med at nå frem til de ovennævnte 15%.

Vi kan bekræfte, at vi ikke forventer, at denne forhøjelse har en negativ virkning på strømmen af varer eller passagerer.

Desuden fik vi udjævnet de forskellige konflikter, der, som De ved, findes angående differentieringen mellem de forskellige havne.

Vi kan virkelig være godt tilfredse, for målt efter 1993-trafiktallene vil det give os en omgående netto-merindtjening på 600 mio. [drakmer] om året.

[...]

PS: Vi håber, at den ovennævnte aftale kan medvirke til indgåelsen af en lignende aftale (vedrørende prisbeskyttelse) på mødet i næste uge mellem repræsentanter fra de kretiske selskaber (det bemærkes, at de to repræsentanter var til stede i dag), og at vi kan gentage succesen opnået af 14 selskaber (som ikke har andet til fælles), som overholder aftalen, uden at det er nødvendigt at indgå en kontrakt. Vi er kede af at måtte være styrende, men det er nødvendigt, da der mistes mange penge på grund af den voldsomme konkurrence på Kreta, og det er beklageligt, at den fortjeneste, der indhentes i udlandet, skal anvendes til at kompensere for tab af en tilsvarende størrelse.

[...]«

- 80 Telexen viser, at den 24. november 1993 mødtes visse færageselskaber, som betjener ruterne mellem Grækenland og Italien (sandsynligvis 14), for at forsøge at nå til enighed om en tilpasning af de priser, der skulle finde anvendelse i 1994. Dokumentet viser, at der var en hensigt om at indgå en aftale mellem visse selskaber om en bestemt adfærd på markedet.
- 81 Det bemærkes, at sagsøgeren har erkendt at have deltaget i mødet. Selskabet hævder imidlertid, at det alene oplyste de øvrige tilstedeværende selskaber om, at det allerede tidligere havde informeret dem om sin prispolitik, og at selskabet efter at have anført de prisforhøjelser, som selskabet ville anvende for lastbiler på ruten Patras-Bari, i størrelsesordenen 15%, forlod mødet, før deltagerne havde indgået en aftale, idet sagsøgeren gjorde det klart for de øvrige selskaber, at sagsøgeren var imod en eventuel aftale.
- 82 Sagsøgeren har imidlertid ikke fremlagt noget bevis til støtte for disse påstande. Der er ikke det mindste forhold, som tyder på, at sagsøgeren skulle have forladt mødet før indgåelsen af aftalen, eller at selskabet skulle have anført over for de øvrige selskaber, der deltog i mødet, at det modsatte sig denne form for aftale eller samordning. Det bemærkes i øvrigt, at dette møde var en opfølgning på andre møder og korrespondance med samme formål, og som sagsøgeren ifølge det omhandlede dokument ligeledes havde deltaget i.
- 83 Herefter ligger det fast, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om tilpasning af de priser, der skulle finde anvendelse for lastbiler i 1994, som er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1.
- 84 Sagsøgerens påstand om, at selskabet alene havde meddelt de øvrige selskaber den beslutning, selskabet selvstændigt havde truffet forinden, og at selskabet derefter havde trukket sig ud af de omstridte forhandlinger, afkræftes af indholdet af dette

dokument. Ophavsmanden omtaler således »problemer, der skyldes, at den foregående aftale var brudt sammen som følge af modstand fra Kosma-Giannatou og Ventouris«, og nævner derefter: »Det lykkedes os lidt efter lidt, efter at have forkastet de 5 til 10% (Srintzis', Ventouris G's. og Adriaticas standpunkt).« Dette viser, at der fandt drøftelser og forhandlinger sted, kendetegnet ved intern modstand og uoverensstemmelser, som kunne overvindes, og at der blev indgået en aftale. Sagsøgeren har ikke bestridt, at selskabet udtrykkeligt er nævnt som et af de selskaber, der oprindeligt udtrykte et andet synspunkt, og som i løbet af drøftelserne gav sit samtykke til den procentmæssige forhøjelse af den omhandlede prisliste, som til slut blev godkendt af alle selskaber.

85 Argumentet om sagsøgerens hævdede selvstændighed, da selskabet forudgående ensidigt hævdede priserne med 15%, må ligeledes forkastes. Telexens formuleringer er tilstrækkeligt klare til at godtgøre, at der fandt en drøftelse sted, og at sagsøgeren tog aktivt del heri.

86 Det skal tilføjes, at det fremgår af telexen, at før mødet i november 1993 fandtes der allerede en aftale, som varede ved. Efterskriftet til det omhandlede dokument henviser til aftalen, som de 14 selskaber overholder, uden at der var behov for en kontrakt. Herefter var det med rette, at Kommissionen konkluderede, at sagsøgeren, som er anført som et af de selskaber, der allerede havde udtrykt sit standpunkt under mødet, var et af de 14 selskaber, som tidligere havde overholdt aftalen, dvs. i løbet af året 1993. Sagsøgeren kan ikke påberåbe sig telexens manglende klarhed med hensyn til identiteten og antallet af selskaber, som havde indgået den »allerede eksisterende aftale«, med hensyn til den periode, hvor aftalen havde været gældende.

87 Herefter kunne Kommissionen med rette gå ud fra, at sagsøgeren, selv hvis det antages, at selskabet ikke havde taget hensyn til de forhold, der blev forhandlet på mødet, ved fastsættelsen af sin prispolitik, havde tilsidesat traktatens artikel 85, stk. 1.

- 88 Sagsøgerens argumenter kan ikke rejse tvivl herom.
- 89 Sagsøgeren kan ikke påberåbe sig den omstændighed, at dokumentets ophavsmand henviser til, at den tidligere aftale ikke havde haft den forventede succes. Det fremgår således af retspraksis, at det ved anvendelsen af traktatens artikel 85, stk. 1, ikke er nødvendigt at tage hensyn til en aftales faktiske følger, såfremt aftalen har til formål at hindre, begrænse eller fordreje konkurrencen inden for det fælles marked (dommen i sagen Consten og Grundig, og dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, præmis 1 120 og 1 170).
- 90 Desuden udgør deltagelse i aftaler med det formål at begrænse konkurrencen grundlæggende overtrædelser, uden at det er nødvendigt at afgøre, hvorvidt sagsøgeren deltog i det omhandlede møde frivilligt eller, som sagsøgeren har hævdet, under tvang (dommen i sagen Mayr-Melnhof mod Kommissionen, præmis 135, og dommen i sagen Tréfileurope mod Kommissionen, præmis 58 og 71).
- 91 Disse konklusioner modsiges ikke af den omstændighed, at sagsøgeren ikke var adressat for telexen, og at sagsøgeren ikke blev nævnt ved navn. De dokumenter, der er fundet under kontrolbesøg i de andre forfulgte selskabers kontorer, kan anvendes som bevis mod sagsøgeren (jf. i denne retning Rettens dom af 24.10.1991, sag T-3/89, Atochem mod Kommissionen, Sml. II, s. 1177, præmis 31-38). At et selskab ikke er nævnt ved navn i et dokument vedrørende en aftale, fører ikke til at udelukke dette selskabs deltagelse i aftalen, når deltagelsen allerede er bevist ved andre dokumenter, og når den omstændighed, at selskabet ikke er nævnt, ikke kan kaste et andet lys over de dokumentbeviser, som Kommissionen har anvendt til at bevise sagsøgerens deltagelse i aftalen (dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, præmis 1 390 og 1 391).

- 92 Hvad endelig angår argumentet om sagsøgerens ukendskab til, at den blotte deltagelse i mødet kan kvalificeres som en overtrædelse af traktatens artikel 85, stk. 1, bemærkes, at det ikke er nødvendigt, for at en overtrædelse af Fællesskabets konkurrencebestemmelser kan antages at være begået forsætligt, at virksomheden vidste, at den overtrådte forbuddet i traktatens artikel 85. Det er tilstrækkeligt, at virksomheden ikke kunne være uvidende om, at den pågældende adfærd havde til formål eller til følge at begrænse konkurrencen på det fælles marked (Rettens dom af 2.7.1992, sag T-61/89, Dansk Pelsdyravlerforening mod Kommissionen, Sml. II, s. 1931, præmis 157, og af 14.5.1998, sag T-310/94, Gruber + Weber mod Kommissionen, Sml. II, s. 1043, præmis 249 og 259).
- 93 Det fremgår af det ovenfor anførte, at det var med rette, at Kommissionen fandt, at de ovenfor undersøgte dokumenter godtgør, at sagsøgeren har deltaget i den omhandlede aftale vedrørende ruten Patras-Bari.
- 94 Sagsøgerens øvrige argumenter, som derefter er blevet undersøgt, kan ikke rejse tvivl herom.

5. Argumenterne vedrørende telexen af 7. januar 1993

- 95 Det er med urette, at sagsøgeren har kritiseret Kommissionen for, at den ikke har taget frifindelsesbeviser, som er til gunst for sagsøgeren, i betragtning. Sagsøgeren har i denne forbindelse henvist til telexen af 7. januar 1993 fra Minoan til de andre selskaber, som betjente ruten Patras-Ancona (Anek, Karageorgis og Strintzis), og har navnlig henvist til en bemærkning om »uendelige drøftelser« med de selskaber, som betjener de andre ruter, som viser, at den ikke ville og ikke havde nogen grund til at deltage i drøftelser med henblik på at indgå en prisaftale. Denne telex udgør et af mange dokumenter, der viser, at den omhandlede »aftale« alene vedrørte de selskaber, der betjente ruten Patras-Ancona, og ikke de selskaber, der betjente de øvrige sydligere ruter.

- 96 I telexen af 7. januar 1993 underretter Minoan Strintzis, Anek og Karageorgis om et forslag om justering priserne for »lastbiler« på ruterne mellem Grækenland og Italien. Det anføres: »Vores beslutning om at søge at nå til enighed med Dem om en ny tilpasning uden først at drøfte det med rederierne på de andre italienske ruter skyldes vores ønske om at undgå de uendelige drøftelser, det ellers ville føre til. Vi tror, at disse rederier vil se positivt på denne fælles aftale [...]. I modsat fald anslår vi, at tabet af biltrafik til de billigste havne ikke vil overskride de 15%, der svarer til justeringen af vore priser [...]. Vi afventer Deres godkendelse.« En liste over de påtænkte priser var vedlagt.
- 97 Det fremgår af denne telex, at Minoan ville forhandle direkte med sine vigtigste konkurrenter på ruten mellem Patras og Ancona, nemlig Strintzis, Anek og Karageorgis, og suspendere forhandlingerne med de rederier, som besejlede de øvrige ruter, såsom sagsøgeren. Dokumentet godtgør imidlertid ikke i sig selv, at sagsøgeren og de øvrige rederier på ruten Patras-Bari-Brindisi deltog i de betsræbelsers på at tilpasse priserne, som der henvises til.
- 98 Det fremgår imidlertid ikke af denne telex, at de berørte selskaber, ophavsmanden og adressaterne, foretrak, at de øvrige selskaber, dvs. de selskaber, der drev de andre ruter til Italien, ikke deltog i initiativet med at gennemføre de omhandlede tilpasninger. Telexen viser derimod, at Minoan havde tillid til, at »disse rederier vil se positivt« på denne fælles aftale. I modsætning til hvad sagsøgeren har anført, udgør den omstændighed, at Minoan i telexen har understreget sit ønske om at undgå »uendelige drøftelser« med rederierne på de øvrige italienske ruter, ikke et bevis for, at selskabet ikke deltog i aftalen, eller at det ikke ville eller ikke havde nogen grund til at deltage i drøftelserne. Hvis dokumentet ikke kan fortolkes som bevis for, at selskaberne på ruterne Patras-Bari-Brindisi deltog i aftalen om tilpasning af priserne, viser henvisningen til de uendelige drøftelser med de selskaber, der betjente de andre italienske ruter, at der var fundet forhandlinger

med et konkurrencebegrænsende formål sted i 1992. Dokumentet udgør desuden et indicium for, at Minoan og de øvrige rederier, der besejler ruten Patras-Ancona, havde til hensigt at opfordre de rederier, der besejlede de øvrige ruter, til at tilslutte sig den justering af priser, der var besluttet for ruten Patras-Ancona.

6. Argumentet om de lovgivningsmæssige rammer og de græske myndigheders politik

99 Argumentet vedrørende de græske lovgivningsmæssige rammer og et hævdet behov for færgeselskaberne til at udveksle oplysninger vedrørende priser for at være sikre på at anvende rimelige priser, som regeringen krævede, kan ikke tiltrædes, idet der ikke foreligger en retlig forpligtelse hertil.

100 I sin skrivelse af 23. december 1994, som nævnes i betragtning 101 til beslutningen, som svar på Kommissionens skrivelse af 28. oktober 1994, udtalte ministeriet for handelsflåden sig således:

»[...]

Med hensyn til indlægget fra Strintzis Lines har jeg ingen særlige kommentarer bortset fra en præcisering, nemlig at ministeriet ikke griber ind i rederiernes prisfastsættelsespolitik for de internationale ruter. Vi griber kun ind i prisfastsættelsen på ruterne mellem græske havne.

Som jeg allerede har forklaret Dem under vores møde i september, anser Grækenland søkorridoren mellem havnene på den græske vestkyst og havnene på Italiens østkyst for at være af allerstørste betydning både for Grækenland og for Fællesskabet, fordi den er den eneste direkte forbindelse mellem Grækenland og resten af Den Europæiske Union.

Det er derfor i vores nationale interesse og i Fællesskabets interesse, at der sejler skibe hele året mellem Grækenland og Italien for at fremme vore indførsler og vore udførsler samt passagertrafikken. Desuden vil De forstå, at det er i vores interesse, at de gældende priser er konkurrencedygtige, men også fastsat således, at transportprisen forbliver lav, for at vore indførsler og vore udførsler forbliver konkurrencedygtige på de europæiske markeder.

Med hensyn til det specielle spørgsmål, som De har stillet mig, må jeg sige, at jeg intet har set i Strintzis' indlæg, som kunne føre mig til denne konklusion.

Jeg er overbevist om, at der foreligger en misforståelse. Det er utænkeligt, og der kan overhovedet ikke være tale om, at ministeriet truer med at inddrage driftstilladelser for ruter mellem indenlandske havne, når nogle rederier nægter at enes om priserne for de internationale ruter.

Som vedlagte relevante lovgivning vil vise Dem, medfører den driftstilladelse, som ministeriet udsteder for de indenlandske ruter, at der pålægges visse forpligtelser (besejling hele året, overfarternes hyppighed osv.); hvis disse forpligtelser ikke overholdes, kan ministeriet inddrage tilladelsen. Desuden fastsættes priserne ved ministeriel beslutning, der træffes med regelmæssige mellemrum. Denne særlov-givning berører de rederiers skibe, der har driftstilladelser for den indenlandske del af overfarten mellem Grækenland og Italien (Patras-Igoumenitsa-Korfu) [...]«

101 I skrivelsen af 17. marts 1995, som nævnes i betragtning 103 til beslutningen, anfører Grækenlands faste vicerepræsentant ved De Europæiske Fællesskaber følgende som svar på en skrivelse fra Kommissionen af 13. januar 1995:

- »1. Den græske regering tillægger det stor betydning, at der kan ske en gnidningsløs udvikling af den færgerute, som forbinder havnene i det vestlige Grækenland (først og fremmest Patras, Igoumenitsa og Korfu) med de italienske havne i Ancona, Bari, Brindisi og Trieste.

[...]

De regelmæssige og uafbrudte forbindelser gennem hele året fra græske havne til italienske havne og omvendt er en faktor af afgørende betydning for at fremme og sikre udviklingen af græske indførsler og udførsler, som i videre forstand også påvirker samhandelen i Fællesskabet i dens helhed.

Den græske regering, og nærmere bestemt ministeriet for handelsflåden, som har til opgave at udarbejde den nationale politik for søtransport, er således interesseret i at opretholde den normale funktion på ruten mellem Grækenland og Italien.

Vi betragter således den transport, der tilbydes på denne rute, som en public service-opgave, der er af offentlig interesse for vort land. Under disse omstændigheder vil De forstå, at den græske regerings primære mål er at sikre denne routes levedygtighed og på enhver måde undgå en priskrig, som kunne lægge hindringer i vejen for den normale afvikling af vores import- og eksporthandel, men også den normale transport af biler og passagerer. Vi skal gentage, at vores

primære anliggende er at sikre trafikken på denne færgerute hele året og undgå, at trafikken ophører på grund af en priskrig.

2. Med udgangspunkt i disse konstateringer og den deraf følgende stillingtagen har det græske ministerium for handelsflådens kompetente direktorater truffet beslutninger med det formål at regulere problemet med normal transport af biler på mere passende måde afhængigt af den tilsvarende periode af året. Der er således truffet foranstaltninger for at sikre, at et vist antal pladser altid er reserveret til transport af passagerer, biler og lastbiler, og at skibenes vogndæk ikke kun er fyldt med personbiler, navnlig om sommeren, hvor passagertrafikken er større. Der er således skabt mulighed for, at varetrafikken opretholdes, og at der sikres en normal forsyning af markederne.

Der er også draget omsorg for, at skibenes sejlplaner overholdes meget nøje for at undgå forsinkelser, men også for bl.a. at kunne sikre, at der er passende kajpladser til skibene i ankomsthavnene for at garantere deres sikkerhed og forbedre servicen over for passagerer og transporterede biler.

3. Med hensyn til rederiernes fragtpriser skal vi præcisere, at ministeriet for handelsflådens indgriben som den ansvarlige myndighed for kontrol med søfarten, for så vidt angår fragt på kystruterne, er begrænset til fastsættelse af priser for transaktioner på indenlandske ruter. Vi skal præcisere, at på de internationale ruter, selv såfremt strækningen omfatter anløb i græske havne (f. eks. Patras-Korfu- Ancona), fastsættes priserne for strækningen mellem Grækenland og Italien frit af de rederier, som driver ruten, selv om der for den del af strækningen, der ligger mellem de græske havne, gælder en godkendt prisskala. I dette tilfælde påvirkes den samlede pris på billetten til det endelige bestemmelsessted i Italien ganske vist — naturligvis indirekte og delvis — af den pris, som staten har fastsat for den del af transporten, som ligger inden for Grækenland.

Med hensyn til priserne for rejser til udlandet — der som sagt fastsættes frit — tilskynder ministeriet for handelsflåden i øvrigt rederierne til at holde sig på et lavt og konkurrencedygtigt niveau og under alle omstændigheder undgå, at de årlige forhøjelser overskrider inflationen. Vore nationale interesser kræver nemlig, at vores eksporthandel holdes på et konkurrencemæssigt niveau, og at vores import forbliver så billig som mulig. Derudover har rederierne ret til at fastsætte deres priser efter deres egne forretningsmæssige og økonomiske kriterier.

Denne frihed begrænses af den græske lovgivning, såfremt den fører til illoyal konkurrence. Mere konkret har lov nr. 4195/29 (kopi vedlagt) til formål at undgå illoyal konkurrence mellem rederier, som driver ruter mellem Grækenland og udlandet, bl.a. ved at forbyde parodiske priser, at to eller flere skibe, som besejler samme rute, afgår samtidigt fra samme havn, og at den bekendtgjorte besejling ikke overholdes (med undtagelse af visse tilfælde af force majeure — artikel 3). Når der foreligger illoyal konkurrence, har ministeriet for handelsflåden mulighed for at fastsætte øvre og nedre grænser for priser (artikel 4). I forbindelse hermed tilskynder det uformelt rederierne til at holde deres priser på et lavt niveau og til at undgå, at de årlige forhøjelser overskrider inflationen.

4. Vi har fundet det nødvendigt at fremsætte disse bemærkninger for at vise, at færgeruten Patras-Italien, som blev oprettet ved privat initiativ uden nogen statsstøtte, må fortsætte med at fungere uden afbrydelse, således at de skibe, der besejler den, kan udføre tjenesteydelser af offentlig interesse, som vi betegner dem med hensyn til vores land, fordi denne færgeforbindelse er den eneste direkte forbindelse med Den Europæiske Unions lande.

5. Endelig skal vi bemærke, at retsreglerne om udstedelse og inddragelse af driftstilladelser, der som sagt kun gælder for de indenlandske forbindelser i Grækenland, bestemmer, at når et rederi ikke opfylder de forpligtelser, der er fastsat i den driftstilladelse, der er udstedt til det (f.eks. at de annoncerede forbindelser gennemføres uden undtagelse, at skibe tages ud af drift i en årlig periode, at overfarternes hyppighed overholdes), har ministeriet for handelsflåden mulighed for at inddrage driftstilladelsen.«

- 102 Skønt disse to skrivelser fra de græske myndigheder har understreget, at det er et spørgsmål af national betydning, at færgeforbindelserne mellem Grækenland og Italien fungerer godt og regelmæssigt, bekræfter de den omstændighed, at indgåelse af aftaler om fastsættelse af priser for de internationale ruter hverken er foreskrevet ved den gældende lovgivning i Grækenland eller de græske myndigheders praksis.
- 103 Det fremgår ganske vist af de græske myndigheders nærmere oplysninger til Kommissionen, at et af deres vigtigste mål var at sikre en regelmæssig besejling af færgeruterne til Italien hele året, og at de frygtede de skadelige virkninger, som illoyale konkurrencehandlinger kunne udløse, f.eks. en eventuel prisrig. Det er ligeledes ubestridt, at loven for at undgå sådanne handlinger giver ministeriet for handelsflåden beføjelser til at fastsætte nedre og øvre grænser for priserne. Det forholder sig imidlertid således, at ingen form for samordning af priser var lovlig, selv i et sådant tilfælde, da hvert rederi fortsat havde frihed til selvstændigt at fastsætte sine priser inden for de nævnte øvre og nedre grænser. Desuden bekræfter de nærmere oplysninger i de ovennævnte skrivelser, at priserne på færgeruterne mellem Grækenland og Italien fastsættes frit af de rederier, som driver disse ruter. Desuden fremgår det ligeledes ubestrideligt af disse erklæringer, at for at sikre, at den græske eksport var konkurrencedygtig, og at priserne på importen til landet var rimelige, tilskyndede ministeriet for handelsflåden rederierne, ikke til at forhøje priserne efter indbyrdes samordning, men alene til at holde deres priser på et lavt og konkurrencedygtigt niveau, og til under alle omstændigheder at undgå, at de årlige forhøjelser oversteg inflationen.
- 104 Det følger heraf, at hvert af de rederier, der besejlede de nævnte ruter, havde en notorisk selvstændighed ved fastsættelsen af sin prispolitik, og at disse rederier følgelig til stadighed var underlagt konkurrencereglerne. Disse skrivelser gør det nemlig klart, at efter de græske myndigheders opfattelse forhindrede en fuld anvendelse af konkurrencereglerne, og dermed af forbuddet mod aftaler om priser i traktatens artikel 85, stk. 1, hverken retligt eller faktisk rederierne i at udføre den opgave, som de har fået overdraget af den græske regering. Den omstændighed, at Grækenlands faste repræsentation i skrivelsen af 17. marts 1995 betegner besejlingen af ruterne mellem Grækenland og Italien som »tjenesteydelser af

offentlig interesse«, er således uden betydning for anvendelsen af traktatens artikel 85. Af identiske grunde er det ikke nødvendigt at tage stilling til, om det er med rette, at Kommissionen har bestridt argumentet om, at de virksomheder, der berøres af beslutningen, må anses for fællesskabsretligt at være »virksomheder, der har fået overdraget at udføre tjenesteydelser af almindelig økonomisk interesse«, som omhandlet i EF-traktatens artikel 90, stk. 2 (nu artikel 86, stk. 2, EF).

- 105 Oplysningerne i de nævnte skrivelser bekræfter, at sagsøgeren ikke kan påberåbe sig en angiveligt sammenfaldende indtræden af parametre, der har haft indflydelse på priserne på den internationale del af ruterne mellem Grækenland og Italien, og som har bevirket, at rederiernes selvstændighed ved planlægningen og fastlæggelsen af deres prispolitik er blevet begrænset. De bekræfter, at det græske ministerium for handelsflåden kun greb ind i rederiernes prisfastsættelsespolitik på de internationale ruter for uformelt at tilskynde dem til at opretholde deres priser på lave niveauer og til at undgå, at de årlige prisfastsættelser oversteg inflationen. Når de græske myndigheder havde en sådan holdning, var det klart, at der på markedet var mulighed for en konkurrence, der kunne hindres, begrænses eller fordrejes ved virksomhedernes selvstændige adfærd.
- 106 Under hensyn til det ovenfor anførte bør det første anbringende derfor forkastes i sin helhed.

Det andet anbringende vedrørende ulovligheden af den kontrolundersøgelse, som Kommissionen gennemførte i ETA's kontorer

Parternes argumenter

- 107 Sagsøgeren har understreget, at de dokumenter, som Kommissionen har taget i betragtning, er blevet indsamlet ulovligt, idet de blev opdaget under en

kontrolundersøgelse udført af Kommissionens tjenestemænd i juli 1994, i et selskabs (ETA's) kontorer på baggrund af en fuldmagt til at undersøge et andet selskabs kontorer, nemlig Minoans. Da ETA ikke er den samme juridiske person som Minoan, men blot er dennes hovedagent, og Kommissionens tjenestemænd ikke havde tilladelse til at undersøge ETA's kontorer, er de kontrolundersøgelser, som Kommissionen har gennemført, ulovlige, og de dokumenter og oplysninger, der blev fundet i disse kontorer, er blevet ulovligt indsamlet af Kommissionen. Derfor kan de ikke tages i betragtning som bevisdokumenter.

- 108 Kommissionen har indledningsvist anført, at sagsøgerens påstand om, at de dokumenter, som Kommissionen har taget i betragtning, stammer fra en kontrol gennemført i ETA's kontorer, er upræcis og fejlagtig. Alene to af de fire dokumenter, som sagsøgeren nævner i stævningen, stammer således fra den kontrol, der blev gennemført i ETA's kontorer, idet de to andre dokumenter var vedlagt notater, som selskabet Anek fremsendte til Kommissionen. Telexen af 22. oktober 1991, som nævnes i betragtning 131 til beslutningen, blev vedlagt et svar fra Strintzis på en begæring om oplysninger fra Kommissionen (betragtning 23, fodnote 19 til klagepunktsmeddelelsen).
- 109 Kommissionen er under alle omstændigheder af den opfattelse, at sagsøgerens argument bør forkastes. Den har gjort gældende, at den omstændighed, at ETA er en selvstændig og særskilt juridisk person, ikke forhindrer, at et andet selskab tilregnes dets adfærd, idet der i Fællesskabets konkurrenceret må anlægges et økonomisk og ikke et rent juridisk synspunkt.
- 110 Kommissionen har anført, at det i sagen vigtige er, at ETA's handlinger blev udført i Minoan Lines' navn og for dette selskabs regning, og at ETA var eneagent (betragtning 136 til beslutningen), samt at ETA i henhold til kontrakter indgået med selskabet repræsenterede Minoan over for alle nationale og internationale myndigheder og i den græske rederiforening.

Rettens bemærkninger

- 111 I forbindelse med dette anbringende har sagsøgeren i det væsentlige gjort gældende, at Kommissionen ulovligt har indsamlet de beviser, som beslutningen er baseret på, idet den har opnået dem under en kontrolundersøgelse, der blev foretaget i en virksomheds kontorer, som ikke var adressat for beslutningen om en kontrolundersøgelse. Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionen med denne fremgangsmåde har misbrugt sin kontrolundersøgelseskompetence og har tilsidesat artikel 18 i forordning nr. 4056/86 og almindelige retsgrundsætninger.
- 112 Retten finder, at der må tages stilling til dette anbringende i lyset af de principper, der gælder for Kommissionens beføjelser i forbindelse med kontrolundersøgelser og sagens faktiske baggrund.

A — Kommissionens beføjelser i forbindelse med kontrolundersøgelser

- 113 Det fremgår af betragtning 16 til forordning nr. 4056/86, at lovgiver har ment, at denne forordning skal fastsætte »de [...] samt beslutnings- og sanktionsbeføjelser, der er nødvendige for at sikre overholdelsen af de i [traktatens] artikel 85, stk. 1, og artikel 86 fastsatte forbud samt af betingelserne for anvendelse af artikel 85, stk. 3«.
- 114 Nærmere bestemt er Kommissionens beføjelser med hensyn til kontrolundersøgelser på stedet fremstillet i artikel 18 i forordning nr. 4056/86, der er affattet således:

»Artikel 18

Kommissionens beføjelser til at foretage kontrolundersøgelser

1. Til løsning af de opgaver, som i denne forordning er henlagt til Kommissionen, kan denne foretage alle nødvendige kontrolundersøgelser hos virksomheder eller sammenslutninger af virksomheder.

Til dette formål har Kommissionens befuldmægtigede repræsentanter følgende beføjelser:

- a) at kontrollere bøger og andre forretningspapirer
- b) at tage afskrifter eller ekstraktudskrifter af bøger og forretningspapirer
- c) at kræve mundtlige forklaringer på stedet
- d) at få adgang til alle virksomhedernes lokaler, grunde og transportmidler.

2. De repræsentanter, som af Kommissionen har fået fuldmagt til at foretage kontrolundersøgelsen, udøver deres beføjelser efter fremlæggelse af en skriftlig fuldmagt, der indeholder oplysning om kontrolundersøgelsens genstand og formål samt om de i denne forordning i artikel 19, stk. 1, litra c), fastsatte sanktioner, der

finder anvendelse, såfremt de forlangte bøger eller forretningspapirer ikke fremlægges i deres helhed. Kommissionen skal med passende varsel give vedkommende myndighed i den medlemsstat, inden for hvis område kontrolundersøgelsen skal foretages, underretning om undersøgelsesopgaven og om de befuldmægtigede personers identitet.

3. Virksomheder og sammenslutninger af virksomheder har pligt til at underkaste sig de kontrolundersøgelser, hvorom Kommissionen har truffet beslutning. I beslutningen angives kontrolundersøgelsens genstand og formål, fastsættes tidspunktet for dens begyndelse og gives oplysning om de i artikel 19, stk. 1, litra c), og artikel 20, stk. 1, litra d), fastsatte sanktioner samt om adgangen til at indbringe klage over beslutninger for Domstolen.

4. Kommissionen træffer de i stk. 3 omhandlede beslutninger efter at have indhentet udtalelse fra vedkommende myndighed i den medlemsstat, inden for hvis område kontrolundersøgelsen skal foretages.

5. Repræsentanterne for vedkommende myndighed i den medlemsstat, inden for hvis område undersøgelsen skal foretages, kan efter vedkommende myndigheds eller Kommissionens anmodning bistå Kommissionens repræsentanter med løsningen af disse opgaver.

6. Modsætter en virksomhed sig en i henhold til denne artikel påbudt kontrolundersøgelse, yder vedkommende medlemsstat de af Kommissionen bemyndigede repræsentanter den fornødne støtte til løsning af deres opgaver. Medlemsstaterne træffer, efter at have rådført sig med Kommissionen, inden den 1. januar 1989 de til dette formål fornødne foranstaltninger.«

- 115 Da ordlyden af artikel 18 i forordning nr. 4056/86 er identisk med ordlyden af artikel 14 i Rådets forordning nr. 17 af 6. februar 1962, første forordning om anvendelse af bestemmelserne i traktatens artikler 85 og 86 (EFT 1959-1962, s. 81), og da disse to bestemmelser er udstedt i henhold til EF-traktatens artikel 87 (efter ændring nu artikel 83 EF) for at præcisere de nærmere regler for anvendelsen af EF-traktatens artikel 85 og 86 (nu artikel 82 EF), finder retspraksis vedrørende omfanget af Kommissionens beføjelser med hensyn til kontrolundersøgelser efter artikel 14 i forordning nr. 17 ligeledes anvendelse på det foreliggende tilfælde.
- 116 Ifølge traktatens artikel 87, stk. 2, litra a) og b), har forordning nr. 17 til formål at sikre overholdelsen af de i traktatens artikel 85, stk. 1, og 86 nævnte forbud og at fastlægge de nærmere retningslinjer for anvendelsen af bestemmelsen i artikel 85, stk. 3. Denne forordning skal således sikre opnåelsen af det formål, der nævnes i traktatens artikel 3, litra f). Forordningen tillægger derfor Kommissionen en vidtgående efterforsknings- og kontrolbeføjelse og fastslår i sin ottende betragtning, at Kommissionen i hele fællesmarkedsområdet må have beføjelse til at kræve de oplysninger og foretage sådanne kontrolundersøgelser, »som er nødvendige« for at afsløre overtrædelser af traktatens artikel 85 og 86 (Domstolens dom af 26.6.1980, sag 136/79, National Panasonic mod Kommissionen, Sml. s. 2033, præmis 20, og af 18.5.1982, sag 155/79, AM & S mod Kommissionen, Sml. s. 1575, præmis 15). Betragtning 16 til forordning nr. 4056/86 udtaler sig også i denne retning.
- 117 Fællesskabets retsinstanser har ligeledes fremhævet betydningen af, at grundret-tighederne overholdes, navnlig retten til kontradiktion i alle procedurer for anvendelse af traktatens konkurrenceregler, og har i deres domme præciseret, på hvilken måde retten til kontradiktion skal bringes i overensstemmelse med Kommissionens beføjelser under den administrative procedure og ligeledes under de faser, der går forud for undersøgelsen og indhentningen af oplysninger.
- 118 Domstolen har præciseret, at kontradiktionsprincippet skal overholdes af Kommissionen, såvel under administrative procedurer, der kan føre til en pålæggelse af sanktioner, som under forudgående undersøgelsesprocedurer, fordi

retten til kontradiktion ikke må undergraves på uoprettelig måde under procedurer, hvorved der foretages en indledende undersøgelse, herunder i form af kontrolundersøgelser, som kan være afgørende for tilvejebringelse af bevismateriale, der godtgør, at virksomheder har handlet retsstridigt på en sådan måde, at de ifalder ansvar (Domstolens dom af 21.9.1989, forenede sager 46/87 og 227/88, Hoechst mod Kommissionen, Sml. s. 2859, præmis 15).

- 119 Hvad nærmere angår de beføjelser til at foretage kontrolundersøgelser, som er tillagt Kommissionen ved artikel 14 i forordning nr. 17, og spørgsmålet om, i hvilken grad retten til kontradiktion begrænser deres omfang, har Domstolen anerkendt, at kravet om en beskyttelse mod offentlige myndigheders vilkårlige eller uforholdsmæssige indgreb i forhold af privat karakter, hvad enten der er tale om fysiske eller juridiske personer, er et generelt fællesskabsretligt princip (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 19, og Domstolens dom af 22.10.2002, sag C-94/00, Roquette Frères, Sml. I, s. 9011, præmis 27). Domstolen fastslog, at det gælder i henhold til retsordenerne i samtlige medlemsstater, at offentlige myndigheders indgriben i forhold af privat karakter, hvad enten der er tale om fysiske eller juridiske personer, skal være hjemlet og begrundet af årsager, der er fastlagt ved lov, og at medlemsstaternes retsordener på dette grundlag indeholder — om end forskellige — ordninger om beskyttelse mod vilkårlige eller uforholdsmæssige indgreb.

- 120 Domstolen har fastslået, at formålet med de beføjelser, der i artikel 14 i forordning nr. 17 er tillagt Kommissionen, er at give denne mulighed for at løse den opgave, der påhviler den efter EF-traktaten, nemlig at påse, at konkurrencereglerne inden for fællesmarkedet overholdes. Som det fremgår af fjerde afsnit i præambelen til traktaten, af artikel 3, litra f), og af artikel 85 og 86, er formålet med konkurrencereglerne at forhindre, at konkurrencen fordrejes til skade for almenheden, de enkelte virksomheder og forbrugerne. Udøvelsen af disse beføjelser bidrager til at opretholde den konkurrenceordning, der er tilsigtet i traktaten, og som virksomhederne ubetinget er forpligtet til at overholde (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 25).

- 121 Domstolen har ligeledes udtalt, at det fremgår af såvel formålet med forordning nr. 17 som af opregningen i forordningens artikel 14 af de beføjelser, som Kommissionens repræsentanter har, at kontrolundersøgelser kan være meget omfattende. Nærmere bestemt har Domstolen udtrykkeligt fastslået, at »det [var] [...] af særlig betydning, at Kommissionen har krav på at få adgang til virksomhedernes samtlige lokaler, grunde og transportmidler, idet Kommissionen herved [blev sat] i stand til at indsamle bevismateriale, der godtgør, at der er sket overtrædelser af konkurrencereglerne, dér, hvor et sådant materiale normalt befinder sig, dvs. i den pågældende virksomheds forretningslokaler« (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 26).
- 122 Domstolen har også lagt vægt på at fremhæve betydningen af at beskytte kontrolundersøgelsesernes effektive virkning som nødvendigt instrument til, at Kommissionen kan udøve sine hverv som traktatens vogter på konkurrenceområdet, og har udtalt følgende (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 27): »Denne beføjelse til at få adgang ville ikke tjene noget formål, såfremt Kommissionens repræsentanter kun kunne kræve fremlæggelse af dokumenter eller anden form for skriftligt materiale, som de forinden klart har kunnet identificere. Tværtimod må den nævnte beføjelse omfatte en ret til at efterspore oplysninger, der endnu ikke er kendte eller fuldt ud identificeret. Uden en sådan ret ville det være umuligt for Kommissionen at indsamle alle de til undersøgelsen nødvendige oplysninger, for så vidt den pågældende virksomhed afslår at samarbejde eller endog forsøger at lægge hindringer i vejen for undersøgelsen.«
- 123 Imidlertid må det bemærkes, at der i fællesskabsretten hjemles en række retssikkerhedsgarantier, som gives de pågældende virksomheder, mod de offentlige myndigheders eventuelle vilkårlige eller uforholdsmæssige indgreb i deres private virksomhedssfære (dommen i sagen Roquette Frères, præmis 43).
- 124 I artikel 14, stk. 3, i forordning nr. 17 pålægges det Kommissionen at begrunde beslutningen om en kontrolundersøgelse og herved angive undersøgelsens genstand og formål, hvilket, således som det er fastslået af Domstolen, er et grundlæggende krav, som ikke alene har til formål at klarlægge, hvorfor det påtænkte indgreb inden for den pågældende virksomhed er berettiget, men også at

skabe et grundlag for, at virksomheden bliver bekendt med omfanget af dens samarbejdspligt, samtidig med at dens ret til kontradiktion bevares (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 29, og Roquette Frères-dommen, præmis 47).

- 125 Det påhviler ligeledes Kommissionen i den nævnte beslutning så klart som muligt at angive, hvad der efterspores, og hvad kontrolundersøgelsen skal vedrøre (dommen i sagen National Panasonic mod Kommissionen, præmis 26 og 27). Som Domstolen har fastslået, tjener et sådant krav til at beskytte de berørte virksomheders ret til kontradiktion, idet denne ret i alvorlig grad ville blive undergravet, såfremt Kommissionen over for virksomheder kunne benytte sig af bevismateriale, som tilvejebringes ved en kontrolundersøgelse, og som ikke har sammenhæng med dennes genstand og formål (Domstolens dom af 17.10.1989, sag 85/87, Dow Benelux mod Kommissionen, Sml. s. 3137, præmis 18, og Roquette Frères-dommen, præmis 48).
- 126 Desuden bemærkes, at en virksomhed, hos hvem Kommissionen har besluttet at gennemføre en kontrolundersøgelse, i overensstemmelse med bestemmelserne i EF-traktatens artikel 173, stk. 4 (efter ændring nu artikel 230, stk. 4, EF), kan anlægge sag til prøvelse af en sådan beslutning ved Fællesskabets retsinstanser. Såfremt disse annullerer den nævnte beslutning, vil Kommissionen dermed i forbindelse med proceduren vedrørende overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler være afskåret fra at benytte ethvert dokument eller andet bevismateriale, som den måtte være kommet i besiddelse af under kontrolundersøgelsen, idet en beslutning, hvorved det fastslås, at der er sket en overtrædelse, vil kunne blive annulleret af Fællesskabets retsinstanser i det omfang, den er baseret på et sådant bevismateriale (jf. kendelse afsagt af Domstolens præsident den 26.3.1987, sag 46/87 R, Hoechst mod Kommissionen, Sml. s. 1549, præmis 34, og den 28.10.1987, sag 85/87 R, Dow Chemical Nederland mod Kommissionen, Sml. s. 4367, præmis 17, og Roquette Frères-dommen, præmis 49).
- 127 Det er på baggrund af ovenstående betragtninger, at der skal tages stilling til anbringendet om kontrolundersøgelsens angivelige retsstridighed.

B — Hvorvidt anbringendet kan lægges til grund

- 128 En stillingtagen til spørgsmålet, om dette anbringende kan lægges til grund, kræver først en fremstilling af de omstændigheder, hvorunder kontrolundersøgelsen er blevet udført i det foreliggende tilfælde.

1. Relevante faktiske omstændigheder, som ikke bestrides af parterne

- 129 Den 12. oktober 1992 rettede Kommissionen i henhold til forordning nr. 4056/86, på foranledning af en klage, hvori det blev påpeget, at priserne på færgeoverfarter mellem Grækenland og Italien lå meget tæt op ad hinanden, en begæring om oplysninger til Minoan på selskabets hjemsteds adresse (Agiou Titou 38, Heraklion, Kreta).
- 130 Den 20. november 1992 modtog Kommissionen en skrivelse som svar på sin begæring om oplysninger, som var underskrevet af hr. Sfinias på Minoans brevpapir, hvorpå der øverst til venstre figurerede et enkelt forretningslogo, nemlig »Minoan Lines«, hvorunder der var anført en enkelt adresse: »2 Vas. Konstantinou Av. (Stadion); 11635 Athen«.
- 131 Den 1. marts 1993 sendte Kommissionen endnu en begæring om oplysninger til Minoan, stadig til dets hjemsted i Heraklion.
- 132 Den 5. maj 1993 blev Kommissionens skrivelse af 1. marts 1993 besvaret ved en skrivelse, der ligeledes var underskrevet af hr. Sfinias, på Minoans brevpapir, hvorpå der ligeledes øverst til venstre figurerede et enkelt forretningslogo, nemlig »Minoan Lines«, men denne gang uden at der var anført nogen adresse derunder. Nederst på siden på dette brevpapir er anført to adresser: »INTERNATIONAL

LINES HEAD OFFICES: 64 B Kifissias Ave. GR, 151 25 Maroussi, Athen« og derunder »PASSENGER OFFICE: 2 Vassileos Konstantinou Ave, GR, 116 35 Athen«.

- 133 Den 5. juli 1994 begav Kommissionens repræsentanter sig til lokalerne beliggende Kifissias Avenue 64 B, Maroussi, Athen, og overgav til de personer, der modtog dem, og som senere viste sig at være ETA's ansatte, dels beslutningen om kontrolundersøgelse, dels fuldmagterne nr. D/06658 og D/06659 af 4. juli 1994, underskrevet af generaldirektøren for Generaldirektoratet for Konkurrence, som bemyndigede Kommissionens repræsentanter til at foretage kontrolundersøgelsen.
- 134 På grundlag af disse dokumenter anmodede Kommissionens repræsentanter ETA's ansatte om at acceptere, at kontrolundersøgelsen blev foretaget. De sidstnævnte henledte imidlertid deres opmærksomhed på, at de befandt sig i ETA's kontorer, at de var ansatte ved ETA, og at ETA var en selvstændig juridisk person uden anden tilknytning til Minoan end den, at ETA var Minoans agent. Kommissionens befuldmægtigede fastholdt, efter at have telefoneret til deres overordnede i Bruxelles, at kontrolundersøgelsen skulle foretages, og gjorde ETA's ansatte opmærksomme på, at såfremt de modsatte sig undersøgelsen, kunne der pålægges sanktioner i henhold til artikel 19, stk. 1, og artikel 20, stk. 1, i forordning nr. 4056/86, idet disse to bestemmelser var nævnt i beslutningen om kontrolundersøgelse, og deres ordlyd var anført i dens bilag. Desuden anmodede Kommissionens repræsentanter direktoratet for markedsundersøgelser og konkurrence i det græske handelsministerium som kompetent national myndighed på konkurrenceområdet om at sende en af sine ansatte til ETA's kontorer.
- 135 Kommissionens repræsentanter oplyste ikke udtrykkeligt ETA's ansatte om, at de havde mulighed for at lade sig bistå af en advokat, men overgav dem et notat på to sider, der indeholdt forklaringer om kontrolundersøgelsens art og normale forløb.

- 136 ETA's ansatte besluttede til sidst, efter at have telefoneret til deres direktør, der var fraværende fra Athen, at underkaste sig kontrolundersøgelsen, men tilkendegav dog, at de i undersøgelsesrapporten ville give udtryk for, at de var uenige heri.
- 137 Kommissionens befuldmægtigede indledte dernæst kontrolundersøgelsen, som blev afsluttet sidst på den følgende dag, den 6. juli 1994.
- 138 Endelig bemærkes, at ETA som Minoans repræsentant var fuldt ud bemyndiget til at handle og til som led i sin erhvervsvirksomhed at betegne sig som »Minoan Lines Athen« samt til at gøre brug af Minoans mærke og logo som led i sin virksomhed som agent.
- 139 På baggrund af det foregående fastslår Retten, at følgende klart fremgår af de faktiske omstændigheder:

- For det første var ETA under udøvelsen og forvaltningen af sin virksomhed som Minoans agent og repræsentant bemyndiget til over for offentligheden i almindelighed og Kommissionen at præsentere sig som Minoan, således at ETA's identitet som forretningsfører for de nævnte erhvervsmæssige aktiviteter i praksis var fuldt ud sidestillet med Minoans.
- For det andet viser den omstændighed, at de skrivelser, som Kommissionen sendte til Minoan, blev oversendt til hr. Sfinias med henblik på et direkte svar til Kommissionen, at såvel Minoan som ETA og hr. Sfinias fra begyndelsen af Kommissionens indgriben var klar over, at denne var i færd med at opfølge en klage. De fik ligeledes kendskab til klagens art, genstanden for begæringen om oplysninger og den omstændighed, at Kommissionen handlede på grundlag af forordning nr. 4056/86, der nævnes i de pågældende skrivelser. Det følger heraf, at Minoan ved at tilsende hr. Sfinias skrivelserne med

henblik på besvarelse de facto ikke blot bemyndigede denne, men også ETA til at præsentere sig over for Kommissionen som behørigt befuldmægtigede talsmænd for Minoan under den pågældende undersøgelse.

- For det tredje fremgår det af det foregående som helhed samt af den omstændighed, at Minoan havde delegeret udøvelsen af sine erhvervsmæssige aktiviteter til ETA, at kontorerne på Kifissias Avenue 64 B i praksis var det virkelige center for Minoans erhvervsmæssige aktiviteter og derfor det sted, hvor de bøger og forretningspapirer, som vedrørte disse aktiviteter, befandt sig.

140 Det følger heraf, at de pågældende lokaler var Minoans lokaler som adressat for beslutningen om kontrolundersøgelse efter artikel 18, stk. 1, litra d), i forordning nr. 4056/86.

2. Hvorvidt principperne for Kommissionens udøvelse af sine kontrolundersøgelsesbeføjelser er overholdt i det foreliggende tilfælde

141 Det fremgår af sagen, at såvel de fuldmagter som den beslutning om kontrolundersøgelse, som Kommissionens tjenestemænd forelagde ETA's ansatte, opfyldte kravet om at angive kontrolundersøgelsens genstand og formål. I beslutningen om kontrolundersøgelse redegøres der nemlig på halvanden side af betragtningerne dertil for grundene til, at Kommissionen finder, at der kunne foreligge en aftale om færgepriserne for passagerer, biler og lastbiler mellem de vigtigste virksomheder, der betjener færgeruterne mellem Grækenland og Italien, som ville være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Den redegør for det pågældende marked i hovedtræk, de vigtigste selskaber, der driver virksomhed på dette marked, herunder Minoan, og markedsandelene for de virksomheder, der betjener de tre forskellige ruter, og beskriver i detaljer den type adfærd, som efter dens opfattelse kan vise sig at være i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. Den angiver klart, at den virksomhed, der er adressat, nemlig Minoan, er et af de

vigtigste selskaber, der driver virksomhed på det pågældende marked, og fremhæver, at denne virksomhed allerede havde kendskab til den pågældende undersøgelse.

- 142 Dernæst bemærkes, at det i den dispositive del af beslutningen om kontrolundersøgelse i artikel 1 udtrykkeligt angives, at formålet med undersøgelsen er at afgøre, om de ordninger for prisdannelse eller priser, som blev anvendt af de selskaber, der drev virksomhed inden for roll-on-roll-off-færgetransport mellem Grækenland og Italien, er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1. I artikel 1 i beslutningen om kontrolundersøgelse forklares det også, at den virksomhed, der er beslutningens adressat, har pligt til at underkaste sig kontrolundersøgelsen, og der gives en beskrivelse af Kommissionens repræsentanters beføjelser under denne kontrolundersøgelse. I artikel 2 henvises til den dato, hvorpå kontrolundersøgelsen skulle finde sted. I artikel 3 nævnes beslutningens adressat. Det præciseres, at beslutningen om kontrolundersøgelse er rettet til Minoan. Der angives tre adresser som mulige inspektionssteder: for det første Poseidonkajen 28, Piræus, for det andet Poseidonkajen 24, Piræus, og for det tredje Kifissias Avenue 64 B, Maroussi, Athen, som var det sted, hvortil Kommissionens repræsentanter til sidst begav sig. Endelig nævnes i artikel 4 muligheden for at anlægge sag til prøvelse af beslutningen om kontrolundersøgelse ved Retten, samtidig med at det understreges, at et sådant søgsmål ikke har opsættende virkning, medmindre Retten bestemmer andet.
- 143 Med hensyn til de fuldmagter, der blev meddelt Kommissionens repræsentanter med henblik på at foretage kontrolundersøgelsen, angiver de udtrykkeligt, at de er bemyndiget til at handle med det formål, der er redegjort for i beslutningen om kontrolundersøgelse, som samtidig blev vedlagt som bilag.
- 144 Under disse omstændigheder fremgår det klart af disse dokumenters indhold, dels at Kommissionen ønskede at opnå indicier og beviser for Minoans deltagelse i den formodede aftale, dels at den mente at kunne finde dem, blandt andre steder i lokaler på Kifissias Avenue 64 B, Maroussi, Athen, hvilke lokaler den antog tilhørte Minoan. Det bemærkes i denne forbindelse, at denne adresse var trykt på det brevpapir, som Minoan brugte den 5. maj 1993 til at besvare Kommissionens begæring om oplysninger af 1. marts 1993, og hvor der nederst på siden findes følgende angivelse: »INTERNATIONAL LINES HEAD OFFICES: 64 B Kifissias Ave. GR, 151 25, Maroussi, Athens«.

- 145 Retten finder, at beslutningen og undersøgelsesfuldmagterne indeholdt alle relevante oplysninger, der var nødvendige for at give ETA's ansatte mulighed for at afgøre, om de, i betragtning af nævnte beslutnings begrundelse og på baggrund af det kendskab, de havde til arten og omfanget af de bestående forbindelser mellem ETA og Minoan, var forpligtet til at tillade den af Kommissionen påtænkte kontrolundersøgelse i deres lokaler.
- 146 Det må derfor konkluderes med hensyn til beslutningen og undersøgelsesfuldmagterne, at de krav, der følger af retspraksis, fuldt ud er blevet overholdt for så vidt angår indehaveren af de undersøgte lokaler, nemlig ETA, dels fordi ETA som den virksomhed, der førte Minoans forretninger på markedet for roll-on-roll-off-færgefart på færgeruterne mellem Grækenland og Italien, var i stand til at erkende omfanget af sin forpligtelse til samarbejde med Kommissionens repræsentanter, dels fordi ETA fuldt ud bevarede sin ret til kontradiktion i betragtning af omfanget af begrundelsen for de nævnte dokumenter og den udtrykkelige oplysning om, at der var mulighed for at anlægge sag til prøvelse af beslutningen om kontrolundersøgelse ved Retten. Den omstændighed, at hverken ETA eller Minoan ikke senere gjorde dette, beror alene på deres valg og kan ikke afsvække dette resultat, men snarere bekræfte det.
- 147 Det bemærkes, at skønt ETA fra et retligt synspunkt var en enhed, der var forskellig fra Minoan, var ETA's retsevne imidlertid i selskabets rolle som repræsentant for Minoan og eneforretningsfører for aktiviteter, der var genstand for Kommissionens undersøgelse, helt sidestillet med dets kommittents, således at ETA var pålagt samme samarbejdsforpligtelse som denne.
- 148 Desuden bemærkes, at såfremt Minoan kunne påberåbe sig ETA's ret til kontradiktion som særskilt enhed, må det nødvendigvis konstateres, at denne ret aldrig har været draget i tvivl. Hverken ETA's særskilte aktiviteter, såfremt der har været tale om sådanne, eller ETA's egne bøger og forretningspapirer var genstand for den pågældende kontrolundersøgelse.

- 149 Under de foreliggende omstændigheder kan det heller ikke bebrejdes Kommissionen, hverken at den antog, at Minoan havde egne lokaler på den adresse i Athen, hvortil Kommissionens repræsentanter begav sig, eller at den som følge heraf medtog denne adresse i sin beslutning om kontrolundersøgelse som adressen på et af Minoans forretningssteder.
- 150 Der skal dernæst tages stilling til spørgsmålet, om Kommissionen ved at insistere på at gennemføre kontrolundersøgelsen har overholdt legalitetsprincippet.
- 151 Det fremgår af den ovennævnte retspraksis, at Kommissionen, når den udøver sin kontrolvirksomhed, skal overholde det legalitetsprincip, der gælder for fællesskabsinstitutionernes handlinger, og princippet om beskyttelse mod offentlige myndigheders vilkårlige indgriben i enhver fysisk eller juridisk persons forhold af privat karakter (jf. dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 19). Det ville være uforholdsmæssigt og i strid med bestemmelserne i forordning nr. 4056/86 og med grundlæggende retsgrundsætninger generelt at anerkende en ret for Kommissionen til, på grundlag af en beslutning om kontrolundersøgelse rettet til en bestemt juridisk person, at få adgang til en udenforstående juridisk persons lokaler blot med det påskud, at denne er nært forbundet med adressaten for beslutningen om kontrolundersøgelse, eller at Kommissionen mener dér at kunne finde den sidstnævntes dokumenter, og retten til at gennemføre kontrolundersøgelser i disse lokaler på grundlag af nævnte beslutning.
- 152 I det foreliggende tilfælde kan sagsøgeren imidlertid ikke bebrejde Kommissionen, at den har forsøgt at udvide sine kontrolundersøgelser ved at undersøge et andet selskabs lokaler end det selskab, der er adressat for beslutningen. Tværtimod fremgår det af sagen, at Kommissionen har handlet med omhu og i rigeligt omfang overholdt sin forpligtelse til, før kontrolundersøgelsen så vidt muligt at sikre sig, at de lokaler, som den agtede at undersøge, faktisk var den juridiske enheds lokaler, som den ønskede at undersøge. Der skal i denne forbindelse henvises til, at der allerede havde fundet en brevveksling sted mellem Kommissionen og Minoan, hvorunder dette selskab havde besvaret to skrivelser fra Kommissionen i to breve underskrevet af hr. Sfinias, som til sidst viste sig at være ETA's administrator, uden herved på mindste måde at nævne endog ETA's eksistens eller den omstændighed, at Minoan handlede på markedet gennem en eneagent.

- 153 Desuden bemærkes, som Kommissionen har anført i svarskriftet uden at blive modsagt af sagsøgeren, at hr. Sfinias' navn, dvs. den person, der har underskrevet de to breve i Minoans navn, findes på foreningen af græske færgeejeres medlemsliste, at der på den prisliste, som Minoan har offentliggjort, nævnes et generalagentur på adressen Kifissias 64 B, Athen, og endelig at selskabet Minoan Lines er anført i telefonbogen for Athen på den adresse, hvortil Kommissionens repræsentanter begav sig for at foretage kontrolundersøgelsen.
- 154 Tilbage står spørgsmålet, om Kommissionens repræsentanter, da de først vidste, at ETA var et andet selskab, med hensyn til hvilket de ikke havde en beslutning om kontrolundersøgelse, skulle have trukket sig tilbage og i givet fald komme igen med en beslutning rettet til ETA og med en behørig begrundelse, der angav grundene til en sådan kontrolundersøgelse som led i den pågældende sag.
- 155 Det bemærkes, at i betragtning af de særlige omstændigheder, der er redegjort for i det foregående, kunne Kommissionen med rimelighed antage, at ETA's ansattes »præciseringer« hverken var tilstrækkelige til straks at kaste lys over spørgsmålet om sondringen mellem de juridiske personer eller til at begrunde en udsættelse af kontrolundersøgelsens gennemførelse, så meget desto mere som det, som Kommissionen har fremhævet, ville have krævet en materiel vurdering og navnlig en fortolkning af rækkevidden af anvendelsesområdet for artikel 18 i forordning nr. 4056/86 at afgøre, om der var tale om samme virksomhed.
- 156 Det må nødvendigvis konstateres, at Kommissionen under de foreliggende omstændigheder med rette har antaget, selv da den vidste, at lokalerne på det undersøgte sted tilhørte ETA og ikke Minoan, at de alligevel måtte anses for at være lokaler, der blev anvendt af Minoan til udøvelse af dets erhvervsaktiviteter, og at de følgelig kunne sidestilles med den virksomheds erhvervslokaler, der var adressat for beslutningen om kontrolundersøgelse. Det bemærkes, at Domstolen har fastslået, at det er af særlig betydning, at Kommissionen har krav på at få adgang til virksomhedernes samtlige lokaler, grunde og transportmidler, idet

Kommissionen herved sættes i stand til at indsamle bevismateriale, der godtgør, at der er sket overtrædelser af konkurrencereglerne, dér, hvor et sådant materiale normalt befinder sig, dvs. i den pågældende virksomheds forretningslokaler (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 26). Følgelig kunne Kommissionen ved udøvelsen af sine kontrolundersøgelsesbeføjelser tage i betragtning, at det er logisk, at dens muligheder for at finde beviser for den formodede overtrædelse er større, hvis den foretager undersøgelser i de lokaler, hvorfra den pågældende virksomhed sædvanligt og de facto udøver sin aktivitet som virksomhed.

- 157 Endelig skal det under alle omstændigheder tilføjes, at ingen definitivt har modsat sig, at Kommissionen foretog kontrolundersøgelsen.
- 158 Det følger heraf, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde ved at fastholde, at kontrolundersøgelsen blev foretaget i et tilfælde som det foreliggende, ikke har overskredet de undersøgelsesbeføjelser, som er tildelt den ved artikel 18, stk. 1, i forordning nr. 4056/86.

3. Overholdelsen af retten til kontradiktion og den omstændighed, at der ikke foreligger uforholdsmæssig indblanding fra den offentlige myndighed i ETA's aktivitetsområde

- 159 Som bemærket ovenfor viser Domstolens og Rettens praksis, at mens den effektive virkning af Kommissionens kontrolundersøgelser skal bevares, skal denne på sin side sikre sig, at de af kontrolundersøgelsen berørte virksomheders ret til kontradiktion overholdes, og afholde sig fra ethvert vilkårligt eller uforholdsmæssigt indgreb i deres forhold af privat karakter (dommen i sagen Hoechst mod Kommissionen, præmis 19, og i sagen Dow Benelux mod Kommissionen, præmis 30, samt Domstolens dom af 17.10.1989, forenede sager 97/87-99/87, Dow Chemical Ibérica m.fl. mod Kommissionen, Sml. s. 3165, præmis 16, og Rettens dom af 20.4.1999, forenede sager T-305/94 — T-307/94, T-313/94 — T-316/94, T-318/94, T-325/94, T-328/94, T-329/94 og T-335/94, Limburgse Vinyl Maatschappij m.fl. mod Kommissionen, den såkaldte »PVC II-dom«, Sml. II, s. 931, præmis 417).

- 160 Med hensyn til overholdelsen af retten til kontradiktion bemærkes, at hverken sagsøgeren eller den juridiske enhed, der er indehaver af de undersøgte lokaler, nemlig ETA, fandt det hensigtsmæssigt at anlægge sag til prøvelse af den beslutning om kontrolundersøgelse, på grundlag af hvilken kontrolundersøgelsen fandt sted, skønt de kunne have gjort det, således som det udtrykkeligt er bestemt i artikel 18, stk. 3, i forordning nr. 4056/86.
- 161 Hvad angår sagsøgeren er det tilstrækkeligt at bemærke, at denne påberåber sig sin ret til at kræve en prøvelse af kontrolundersøgelsens reelle lovlighed under nærværende annulationssøgsmål til prøvelse af den endelige beslutning, som Kommissionen vedtog i henhold til traktatens artikel 85, stk. 1.
- 162 Det er ligeledes ubestridt, at da ETA's ansatte i sidste ende ikke modsatte sig, at Kommissionen foretog kontrolundersøgelsen, anså Kommissionen sig ikke for forpligtet til at anmode om en retskendelse eller om politiets bistand til at foretage kontrolundersøgelsen. Det følger heraf, at en kontrolundersøgelse som den foreliggende må anses for en kontrolundersøgelse, der er foretaget i samarbejde med den pågældende virksomhed. Den omstændighed, at den græske konkurrencemyndighed blev kontaktet, og at en af dens ansatte begav sig til kontrolundersøgelsesstedet, kan ikke modsige dette resultat, da en sådan foranstaltning er nævnt i artikel 18, stk. 5, i forordning nr. 4056/86 for det tilfælde, at virksomheden ikke modsætter sig kontrolundersøgelsen. Under disse omstændigheder kan der ikke være tale om en for kraftig indblanding fra de offentlige myndigheders side i ETA's aktivitetssfære, idet ingen har påberåbt sig forhold til støtte for det synspunkt, at Kommissionen har overskredet grænserne for det af ETA's ansatte tilbudte samarbejde (jf. i denne retning PVC II-dommen, præmis 422).

C — Konklusion

- 163 Det følger af det foregående i sin helhed, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde fuldt ud har overholdt legalitetsprincippet, såvel med hensyn til de

retsakter om kontrolundersøgelsen, som den har vedtaget, som med hensyn til den måde, hvorpå kontrolundersøgelsen senere forløb, og at den herved har opretholdt de pågældende virksomheders ret til kontradiktion og fuldt ud har overholdt det almindelige fællesskabsretlige princip, som sikrer en beskyttelse mod offentlige myndigheders vilkårlige eller uforholdsmæssige indgreb i enhver persons forhold af privat karakter, hvad enten der er tale om fysiske eller juridiske personer.

164 Dette anbringende bør derfor forkastes.

Tredje anbringende, som er subsidiært, hvorefter der er foretaget en urigtig anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i forhold til sagens faktiske omstændigheder, idet det drejer sig om en aftale af ringe betydning

Parternes argumenter

165 Sagsøgeren har gjort gældende, at den hævdede aftale er undtaget fra anvendelsen af traktatens artikel 85, stk. 1. Da selskabet hører til kategorien af små og mellemstore virksomheder (SMV), og da Kommissionen har erkendt, at sagsøgerens deltagelse i aftalen ikke har påvirket konkurrencesituationen på markedet, drejer det sig om en aftale af ringe betydning. Beslutningen er selvmodsigende på dette punkt i betragtning 148 og 151.

166 Kommissionen har anført, at dette anbringende er ubegrundet. Da aftalen mærkbart hæmmer konkurrencen på en væsentlig del af det relevante marked, som det anføres i betragtning 151 til beslutningen, kan den ikke sidestilles med aftaler af ringe betydning. Dette modsiger ikke betragtning 148 til beslutningen, hvorefter »overtrædelsen havde [...] begrænsede faktiske indvirkninger på markedet«, idet denne formulering vedrører de formildende omstændigheder, der skal tages i betragtning ved fastsættelsen af bødens størrelse.

Rettens bemærkninger

- 167 Det fremgår af betragtning 148 og 149 til beslutningen, at når det drejer sig om at vurdere grovheden af en overtrædelse og de omstændigheder, der skal tages i betragtning ved fastsættelsen af bødens størrelse, har Kommissionen fundet, at overtrædelsen »havde [...] begrænsede faktiske indvirkninger på markedet«, og at »virkningerne af overtrædelsen [gjorde] sig gældende på en begrænset del af fællesmarkedet, nemlig på tre ruter over Adriaterhavet«.
- 168 I modsætning til hvad sagsøgeren har gjort gældende, er en sådan konstatering, som fik den betydning for de forfulgte selskaber, at deres overtrædelse blev kvalificeret som »grov« i stedet for som »meget grov«, ikke i strid med afvisningen i betragtning 151 til beslutningen af at kvalificere aftalen som værende af ringe betydning, selv hvis sagsøgeren kan kvalificeres som SMV.
- 169 I Kommissionens meddelelse om aftaler af ringe betydning, der ikke falder ind under traktatens artikel 85, stk. 1 (EFT 1997 C 372, s. 13), anføres, at aftaler mellem SMV'er som hovedregel ikke falder ind under forbuddet i traktatens artikel 85, stk. 1. Alene aftaler indgået alene af SMV'er kan falde uden for forbuddet, men som Kommissionen med rette har præciseret nederst på s. 10 i beslutningen (betragtning 151), er det kun Marlines og sagsøgeren, der kan kvalificeres som SMV. Endvidere har sagsøgeren ikke bestridt den omstændighed, at den sanktionerede aftale hæmmer konkurrencen mærkbart inden for en væsentlig del af det berørte marked. Punkt 20 i ovennævnte meddelelse bestemmer, at »Kommissionen forbeholder sig [...] ret til at skride ind over for [...] aftaler [indgået mellem SMV'er] når de hæmmer konkurrencen mærkbart inden for en væsentlig del af det berørte marked«.

- 170 Det følger heraf, at der ikke er modstrid mellem betragtning 148 og 149 til beslutningen på den ene side og betragtning 151 på den anden side. Dette anbringende bør derfor forkastes.

Fjerde anbringende vedrørende manglende begrundelse

Parternes argumenter

- 171 Sagsøgeren har gjort gældende, at Kommissionens påstand om, at selskabet har deltaget i den eller de omhandlede aftaler uafbrudt fra den 4. december 1989 til juli 1994, hverken er tilstrækkeligt begrundet eller tilstrækkeligt bevist.
- 172 Kommissionen har anført, at disse anbringender er ubegrundede. Den har anført, at i henhold til fast retspraksis er en beslutning tilstrækkeligt begrundet, når den klart og logisk gør rede for de faktiske og retlige overvejelser, som Kommissionen har gjort sig, således at såvel beslutningens adressat som Retten kan få kendskab til Kommissionens forskellige betragtninger, uden at den nødvendigvis skal gengive samtlige faktiske og retlige indsigelser, der er rejst af hver enkelt berørt under den administrative procedure. Kommissionen har endvidere anført, at undersøgelsen er underlagt princippet om fri bevisbedømmelse, og at Retten alene skal støtte sig til den samlede vurdering af beviskraften af et dokument og de elementære logiske regler med hensyn til beviset.

Rettens bemærkninger

- 173 I forbindelse med dette anbringende har sagsøgeren på en lidt uklar måde samtidig fremført to klagepunkter, som der må sondres imellem: For det første synes selskabet at have bebrejdet Kommissionen ikke at have begrundet beslutningen tilstrækkeligt, og for det andet har selskabet anført, at Kommissionens påstande ikke hviler på noget grundlag og er baseret på utilstrækkelige beviselementer. Da dette sidstnævnte forhold er blevet undersøgt inden for rammerne af det første anbringende, er der alene grund til at tage stilling til klagepunktet vedrørende utilstrækkelig begrundelse af beslutningen.
- 174 Det skal bemærkes, at selv om Kommissionen i henhold til EF-traktatens artikel 190 (nu artikel 253 EF) er forpligtet til at begrunde sine beslutninger ved at anføre de faktiske og retlige omstændigheder, som ligger til grund for dens retlige bedømmelse af det pågældende forhold, samt de grunde, der har ført til dens beslutning, kræves det ikke, at den imødegår samtlige retlige og faktiske indsigelser, der er rejst under den administrative procedure (jf. PVC II-dommen, præmis 388).
- 175 Beslutningen opregner alle de fremkomne beviselementer i betragtning 16, 19, 22, 28, 37 og 38. I øvrigt opregnes detaljeret alle de vurderinger af de faktiske og retlige omstændigheder, der knytter sig hertil, i betragtning 111, 112, 117 og 128-131. Retten finder, at disse betragtninger til beslutningen klart fremstiller såvel de faktiske omstændigheder, som Kommissionen har fundet relevante som begrundelse for overtrædelsen, som den retlige vurdering heraf. Detaljeringsgraden og rækkevidden af de redegørelser, der gives i beslutningen, er rigeligt tilstrækkelige til at give sagsøgeren mulighed for at få kendskab til Kommissionens begrundelse og give Retten mulighed for at udøve sin retlige kontrol.
- 176 Herefter bør det fjerde anbringende forkastes.

II — Påstandene om annullation eller nedsættelse af bødens størrelse

- 177 Sagsøgeren har subsidiært i sine påstande om annullation eller nedsættelse af bøden gjort gældende, at ved fastsættelsen af størrelsen af den bøde, Kommissionen har pålagt selskabet, har Kommissionen tilsidesat proportionalitetsprincippet ved at begå fejl ved vurderingen af overtrædelsens varighed og grovhed samt sagsøgerens del af ansvaret for overtrædelsen.

A — Første led vedrørende fejl i vurderingen af overtrædelsens varighed

Parternes argumenter

- 178 Sagsøgeren har gjort gældende, at bestemmelsen af den periode, hvori selskabet hævdes at have deltaget i en overtrædelse, er blevet foretaget på en vilkårlig måde af Kommissionen. Selskabet har navnlig anført, at påstanden om, at selskabet har deltaget i aftalen uafbrudt fra den 4. december 1989 til juli 1994, ikke er tilstrækkeligt bevist. Efter sagsøgerens opfattelse kan Kommissionen under alle omstændigheder ikke bebrejde sagsøgeren at have deltaget i den omhandlede aftale i perioden 1992-1994, idet der ikke foreligger noget beviselement i denne retning. Sagsøgeren burde således ikke have været pålagt en bøde for perioden 1992-1994.
- 179 Kommissionen har henvist til retspraksis vedrørende princippet om fri bevisbedømmelse og begrundelse af beslutninger. Den har anført, at den har redegjort for beviselementerne vedrørende sagsøgeren i betragtning 128-131 til beslutningen. Det fremgår endvidere af dokumenterne dateret den 25. februar 1992, den

24. november 1993 og den 7. januar 1993, at aftalen fortsat eksisterede mellem de forfulgte selskaber, herunder sagsøgeren, i årene 1992, 1993 og 1994, idet det ikke er bevist, at sagsøgeren trak sig ud af aftalen i 1992.

Rettens bemærkninger

- 180 Som det allerede er fastslået i forbindelse med vurderingen af det første anbringende, fremgår det af beslutningens artikel 1, stk. 2, at Kommissionen har anført, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om priser for lastbiler på ruten Patras-Bari og Patras-Brindisi i perioden mellem den 8. december 1989 og juli 1994.
- 181 Det fremgår af retspraksis, at det påhviler Kommissionen at bevise ikke alene, at der foreligger en konkurrencebegrænsende aftale, men også dennes varighed (jf. Rettens dom af 7.7.1994, sag T-43/92, Dunlop Slazenger mod Kommissionen, Sml. II, s. 441, præmis 79, og dommen i sagen Cimentieres CBR m.fl. mod Kommissionen, præmis 2802).
- 182 Hvad angår beviset for overtrædelsens fortsættelse er det i retspraksis præciseret, at det afgørende for, om der foreligger en konkurrencebegrænsning efter traktatens artikel 85 ff., er de økonomiske virkninger af de pågældende aftaler eller af enhver anden tilsvarende form for samordning eller koordination, og ikke så meget aftalernes juridiske form. Det er derfor tilstrækkeligt til at anvende traktatens artikel 85, at aftaler, selv om de ikke længere er i kraft, stadig har virkninger også efter det tidspunkt, hvor de formelt er ophørt med at have gyldighed (jf. f.eks. Domstolens dom af 3.7.1985, sag 243/83, Binon, Sml. s. 2015, præmis 17, og Rettens dom af 14.5.1998, sag T-327/94, SCA Holding mod Kommissionen, Sml. II, s. 1373, præmis 95).

- 183 Som det er fastslået i forbindelse med gennemgangen af det første anbringende, viser telexene af 8. december 1989 og af 30. oktober 1990 eksistensen af en aftale som den, der er beskrevet i beslutningens artikel 1, stk. 2, samt sagsøgerens deltagelse i denne aftale i årene 1990-1991.
- 184 Sagsøgeren har bestridt beviset for selskabets deltagelse i aftalen fra 1992 og frem til det tidspunkt, som Kommissionen har angivet som tidspunktet for overtrædelsens ophør, nemlig juli 1994. Der skal tages stilling til Kommissionens beviselementer.
- 185 Som det er fastslået inden for rammerne af undersøgelsen af det første anbringende, godtgør telexen af 30. oktober 1990 sagsøgerens deltagelse i en aftale indgået mellem de selskaber, der betjener ruterne Patras-Bari og Patras-Brindisi, om priserne for transport af lastbiler gældende fra den 5. november 1990.
- 186 Telexen af 22. oktober 1991 fra Minoan til Anek viser klart fortsættelsen af aftalerne og forhandlingerne vedrørende ruterne Patras-Ancona, Patras-Bari og Patras-Brindisi. Det er tilstrækkeligt at gengive visse passager: »[...] De ønsker at benytte den samme pris på Patras-Trieste-ruten, som vi alle har aftalt for Patras-Ancona-ruten [...] risiko for et sammenbrud i de takster, som vi med megen møje har fået fastlagt for alle de italienske havne. Vi må minde Dem om, at det var gennem en fælles indsats — som De selv deltog i — at det lykkedes os at korrigere prisforskellene så godt som muligt og differentiere dem på basis af afstandene i sømil til havnene i Brindisi, Bari og Ancona [...] vi anmoder Dem [...] indtrængende om at holde fast ved den aftale, der er indgået mellem de 11 rederier [...] Vi foreslår Dem, at taksten for overfarten [...] hvis De insisterer på at benytte samme pris fra Trieste og Ancona til Grækenland, vil vores aftale om en fælles prispolitik for Ancona-ruten falde bort, og hvert rederi vil selv fastlægge sin egen prispolitik.«

- 187 Telexen af 7. januar 1993, som Minoan sendte til Strintzis, Anek og Karageorgis, viser fortsættelsen i 1992 af forhandlingerne mellem de selskaber, der havde indgået en aftale i 1990, heriblandt sagsøgeren. Dette dokument viser klart formålet med aftalen med ordlyden:

»Priser for lastbiler på ruten Grækenland-Italien-Grækenland« (jf. andet afsnit af det nævnte dokument). Telexen godtgør ligeledes eksistensen af en tidligere aftale med samme formål, for så vidt som det konstateres, at »der er gået to år, siden taksten sidst blev tilpasset. Denne omstændighed nødvendiggør en ny tilpasning af priserne i drakmer eller en nedsættelse af priserne i lire [...] Vores beslutning om at søge at nå til enighed med Dem om en ny tilpasning, uden først at drøfte det med rederierne på de andre italienske ruter, skyldes vores ønske om at undgå de uendelige drøftelser, det ellers ville føre til.

Vi tror, at disse rederier vil se positivt på denne aftale [...]«

- 188 Retten finder, at udtrykket »vi tror, at disse rederier vil se positivt på denne aftale« godtgør, at andre kontakter har fundet sted, og ville finde sted med de selskaber, der deltog i aftalen i oktober 1990 (bl.a. sagsøgeren). Formuleringen »der er gået to år, siden taksten sidst blev tilpasset«, og »denne omstændighed nødvendiggør en ny tilpasning af priserne i drakmer eller en nedsættelse af priserne i lire« skal fortolkes som en henvisning til den sidste aftale om priserne for transport af lastbiler. Det fremgår imidlertid af en undersøgelse af de forskellige bevisdokumenter vedrørende de forudgående år, at det netop var i oktober 1990, at den sidste tilpasning af priserne fandt sted (jf. telefax af 30.10.1990 fremsendt af Strintzis til Adriatica, Anek, Hellenic Mediterranean Lines, Karageorgis, Mediterranean Lines, Minoan, Strintzis og Ventouris). Kommissionen har bevist sagsøgerens deltagelse i denne tilpasning, hvilket blev fastslået i forbindelse med vurderingen af det første anbringende.

- 189 Den opfattelse, at aftalen fortsatte, bekræftes ligeledes af telexen af 24. november 1993, hvori ophavsmanden udtrykker sig således: »Det er vi meget tilfredse med, for udgangspositionen var, at den foregående aftale var brudt sammen som følge af modstanden fra Kosma-Giannatou og Ventouris A. Det lykkedes os at komme op over de 5% til 10% (Strintzis', Ventouris G's og Adriaticas standpunkt), og endte med at nå frem til de ovennævnte 15%.« Denne udtalelse viser, at der har fundet forhandlinger sted i løbet af dette år, hvorunder der var uenighed mellem rederierne, hvoraf nogle også var deltagere i den tidligere aftale (Ventouris, Adriatica osv.). Udtrykket »lidt efter lidt« viser, at der har været en hel række forhandlinger i årets løb mellem rederierne, herunder med sagsøgeren, hvilket godtgør dennes fortsatte deltagelse i perioden mellem januar og november 1993.
- 190 Det følger af det ovenfor anførte, at aftalens fortsættelse i årene 1992 og 1993 fremgår af en sammenholdelse af telefaxen af 30. oktober 1990 og af telexerne af 22. oktober 1991, af 7. januar og af 24. november 1993.
- 191 For så vidt angår forlængelsen af aftalen indtil juli 1994, hvor overtrædelsen ifølge beslutningen ophørte, bemærkes, at telexen af 24. november 1993 omhandlede priser for transport på de tre ruter mellem Grækenland og Italien af lastbiler, priser, der skulle anvendes fra den 16. december 1993, dvs. i løbet af året 1994. Endvidere henvises til en telex fra ETA til Minoans hovedkontor af 26. maj 1994, hvori det hedder: »Vi har taget initiativ til at få en ny takst indført på Italien-ruterne med forskellige satser for kontantbetaling og tomånederschecks. Problemet er, at vi er nødt til at indhente samtykke fra 16 rederier. Vi er dog optimistiske.« Heraf fremgår, at i maj 1994 fortsatte Minoan med at forsøge at opnå en aftale med de øvrige rederier for at tilpasse de gældende priser.

- 192 Retten skal endelig bemærke, at sagsøgerens angivelse på s. 13 i stævningen af en modsigelse mellem den i beslutningen angivne varighed af overtrædelsen, der omfatter hele 1993, og punkt 62 i klagepunktsmeddelelsen, hvorefter sagsøgeren alene skulle have deltaget i en aftale, der er i strid med traktatens artikel 85, stk. 1, for en del af 1993, ikke kan lægges til grund. Det skal blot bemærkes, at sagsøgeren ikke har angivet nogen bestemt konsekvens af den hævdede modsigelse. Selv hvis det antages, at sagsøgeren ville påberåbe sig en tilsidesættelse af retten til kontradiktion, bemærkes under alle omstændigheder, at en sådan påstand ikke kan tiltrædes, idet sagsøgeren, som selskabet selv har gjort opmærksom på på s. 13 i stævningen, kunne have gjort sin opfattelse med hensyn til varigheden af overtrædelsen i 1993, som klagepunktsmeddelelsen tilskrev sagsøgeren, gældende over for Kommissionen under høringen.
- 193 Henset til de ovenstående bemærkninger og i mangel af beviselener eller indicier, der kan fortolkes som en erklæret vilje fra sagsøgeren om at tage afstand fra formålet med den aftale, der var indgået i november 1993, er det med rette, at Kommissionen har fundet, at den havde tilstrækkeligt bevis for aftalens fortsættelse indtil juli 1994, med hensyn til hvilket tidspunkt Kommissionen fandt, at aftalen blev bragt til ophør samtidig med gennemførelsen af de første kontrolundersøgelser. Herefter bør dette led forkastes.

B — Andet led vedrørende vurderingen af overtrædelsens grovhed og fastsættelsen af sagsøgerens del af ansvaret for overtrædelsen

Parternes argumenter

- 194 Sagsøgeren har indledningsvist gjort gældende, at Kommissionen med urette har kvalificeret aftalen som en grov overtrædelse, idet den ikke har taget hensyn til

aftalens begrænsede virkning på markedet for færgetransport mellem Grækenland og Italien, den omstændighed, at de offentliggjorte priser ikke blev overholdt i praksis, og den omstændighed, at aftalens ulovlige karakter ikke var klar, henset til de i Grækenland gældende love og administrative forskrifter.

- 195 Sagsøgeren har endvidere anført, at selskabet alene bærer en ringe del af ansvaret for den hævdede overtrædelses gennemførelse, og har anført, at den rolle, som selskabet har spillet i forbindelse med overtrædelsen, under alle omstændigheder må betegnes som passiv. Sagsøgeren har ligeledes gjort gældende, at selskabets adfærd ikke var en følge af selskabets egen frie vilje, men resultatet af den usikkerhed, der herskede i Grækenland mellem færgeselskaberne vedrørende de gældende love og administrative forskrifter og retningslinjerne og henstillingerne fra det græske ministerium for handelsflåden. Selskabet tog ikke aktivt del i den hævdede overtrædelse, idet det som SMV for at kunne overleve var tvunget til at følge en defensiv forretningspolitik i forhold til de øvrige selskaber, som var store transportvirksomheder på markedet for færgetransport mellem Grækenland og Italien. Sagsøgeren har ligeledes anført, at selskabet altid har handlet inden for de gældende love og administrative forskrifter i overensstemmelse med kravet om konkurrence på det pågældende marked.
- 196 Endelig er vurderingen af sagsøgerens ansvar med hensyn til gennemførelsen af den sanktionerede overtrædelse ligeledes fejlagtig, for så vidt som Kommissionen ikke har taget hensyn til den omstændighed, at sagsøgeren alene er fundet skyldig i deltagelse i en aftale om ruterne Patras-Bari og Patras-Brindisi. Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, er endvidere uforholdsmæssig, for så vidt som overtrædelsen alene vedrørte de priser, der skulle anvendes for transport af lastbiler, til forskel fra aftalen om ruten Patras-Ancona, som også vedrørte priser, der skulle anvendes for transport af passagerer og personbiler.
- 197 Sagsøgeren er af den opfattelse, at såfremt Retten måtte finde, at selskabet har tilsidesat traktatens artikel 85, begrundet disse betragtninger en nedsættelse af den pålagte bøde til det lavest mulige niveau.

- 198 Kommissionen har anført, at selv om retningslinjer for beregningen af bøder i henhold til artikel 15, stk. 2, i forordning nr. 17 og artikel 65, stk. 5, i EKSF-traktaten (EFT 1998 C 9, s. 3, herefter »retningslinjerne«) i princippet kvalificerer karteller, hvis formål er at fastsætte priser, som meget grove overtrædelser, har den i det foreliggende tilfælde taget de formildende omstændigheder, som sagsøgeren har påberåbt sig, i betragtning (særligt i betragtning 148, 149 og 162 til beslutningen), hvilket har ført den til på begrundet måde at slutte, at der er tale om en grov overtrædelse og ikke en meget grov overtrædelse. Kommissionen er endvidere af den opfattelse, at den har taget tilstrækkelig hensyn til såvel usikkerheden om retsreglerne som sagsøgeren rolle som medløber, således som det fremgår af betragtning 163 og 164 til beslutningen.

Rettens bemærkninger

- 199 Det fremgår af retspraksis, at ved bedømmelsen af krænkelsens grovhed med henblik på fastsættelse af bødens størrelse skal der især tages hensyn til arten af konkurrencebegrænsningerne, antallet og vigtigheden af de pågældende virksomheder, den af hver af disse kontrollerede markedsandel inden for Fællesskabet såvel som markedssituationen på tidspunktet for krænkelsen (Domstolens dom af 15.7.1970, sag 41/69, Chemiefarma mod Kommissionen, Sml. 1970, s. 107, org. ref.: Rec. s. 661, præmis 176).
- 200 Når en overtrædelse er blevet begået af flere virksomheder, skal Kommissionen tage hensyn til den rolle, hver enkelt virksomhed har haft i overtrædelsen (Domstolens dom af 7.6.1983, forenede sager 100/80-103/80, Musique Diffusion française mod Kommissionen, Sml. s. 1825, præmis 120 og 129), og skal således foretage en undersøgelse af, hvor intensiv den enkelte virksomheds deltagelse har været (Rettens dom af 17.12.1991, sag T-7/89, Hercules Chemicals mod Kommissionen, Sml. II, s. 1711, præmis 110, dommen i sagen Montecatini mod Kommissionen, præmis 207, dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 150, og dommen i sagen Cimenteries CBR m.fl. mod Kommissionen, præmis 4 949 og 4 994). Særligt skal det ved vurderingen af overtrædelsens grovhed og, i givet fald, ved udmålingen af bøden tages i

betragtning, at en virksomhed eventuelt ikke har deltaget i samtlige de elementer, som skal være til stede, for at der er tale om et kartel, eller at den eventuelt kun har spillet en mindre rolle i de elementer, som den har deltaget i (dommen i sagen Kommissionen mod Anic Partecipazioni, præmis 90).

- 201 Undersøgelsen af de klagepunkter, som sagsøgeren har gjort gældende i forbindelse med dette led, kræver først en gennemgang af ordlyden af beslutningens artikel 1 og derefter en vurdering af den måde, hvorpå Kommissionen har anvendt retningslinjerne i nærværende sag.
- 202 Som det blev fastslået ved vurderingen af det første anbringende, må det, da beslutningens konklusion ikke er tvetydig, lægges til grund, at det, som Kommissionen har fastslået og sanktioneret, ikke er en sammenhængende overtrædelse vedrørende alle ruterne, men to særskilte overtrædelser, en vedrørende den nordlige rute (artikel 1, stk. 1) og en anden vedrørende den sydlige rute (artikel 1, stk. 2).
- 203 Det bemærkes, at i forbindelse med vurderingen af det femte anbringendes andet led undersøges først de klagepunkter, som vedrører kvalifikationen af overtrædelsens grovhed, derefter de klagepunkter, der vedrører den omstændighed, at Kommissionen ikke har taget hensyn til formildende omstændigheder, og endelig klagepunktet vedrørende pålæggelsen af en bøde, der ikke er proportional med sagsøgerens specifikke deltagelse i den sanktionerede overtrædelse.

1. Fastsættelsen af overtrædelsens grovhed

- 204 Det fremgår af betragtning 147-150 til beslutningen, at skønt Kommissionen i princippet har tilkendegivet, at en aftale som den i det foreliggende tilfælde omhandlede, der er indgået mellem nogle af de største færgerederier på det relevante marked om fastsættelse af prisen på transport af passagerer og gods på

roll-on-roll-off-færger, ifølge sagens natur er en meget grov overtrædelse af fællesskabsretten (betragtning 147 til beslutningen), har den i virkeligheden kun anset den pågældende overtrædelse for en grov overtrædelse (betragtning 150 til beslutningen).

205 Retten skal bemærke, at en aftale om fastsættelse af priser efter sin art begrænser konkurrencen (dommen i sagen *Chemiefarma mod Kommissionen*, præmis 133). Desuden kvalificeres horisontale begrænsninger — såsom et priskartel — som dem, der foreligger i denne sag, i princippet som meget grove overtrædelser i retningslinjerne.

206 Det fremgår af beslutningen, at Kommissionen har draget den konklusion, at der er tale om en grov overtrædelse af Fællesskabets konkurrenceregler (betragtning 150), efter at have erkendt, at overtrædelsen havde begrænsede faktiske indvirkninger på markedet, idet Kommissionen også erkender, at de omhandlede selskaber ikke i fuldt omfang fulgte alle de konkrete prisaftaler, og at der i den periode, hvor overtrædelsen fandt sted, bestod priskonkurrence mellem dem, idet de konkurrerede på rabatter. Kommissionen har ligeledes udtrykkeligt erkendt, at den græske regering i den periode, hvor overtrædelsen bestod, tilskyndede rederierne til at holde prisforhøjelser nede, så de ikke oversteg inflationstakten, således at færgepriserne blev holdt nede på et af de laveste niveauer på det fælles marked for søtransport mellem forskellige medlemsstater. Kommissionen har endvidere erkendt (betragtning 149), at virkningerne af overtrædelsen gjorde sig gældende på en begrænset del af fællesmarkedet, nemlig på tre ruter over Adriaterhavet, idet den understreger, at selv hvis alle ruter mellem Grækenland og Italien tages i betragtning, er der stadig tale om et lille marked sammenholdt med andre markeder inden for EF. Endelig har Kommissionen taget hensyn til (betragtning 149) antallet af passagerer, biler og trailere overført på det pågældende marked i 1996, sammenlignet med andre ruter inden for EF.

207 Heraf følger, at Kommissionen ved vurderingen af overtrædelsens grovhed og således ved størrelsen af den bøde, der blev pålagt sagsøgeren, har taget hensyn til de formildende omstændigheder, sagsøgeren har påberåbt sig, nemlig aftalernes begrænsede indvirkning på det relevante marked, den omstændighed, at de i

aftalerne fastsatte priser ikke blev overholdt i praksis, den omstændighed, at den græske regering tilskyndede rederierne til at holde prisforhøjelser nede, så de ikke oversteg inflationstakten, samt den omstændighed, at virkningerne af overtrædelsen alene gjorde sig gældende på en begrænset del af fællesmarkedet.

- 208 Da Kommissionen har taget hensyn til de formildende omstændigheder, som har medført en nedsættelse af det meget høje grovhedsniveau, der normalt tillægges en prisaf tale, kan sagsøgeren ikke påberåbe sig disse samme omstændigheder for at opnå en yderligere nedsættelse af overtrædelsens grovhedsniveau. Denne del af andet led bør derfor forkastes.

2. Manglende hensyntagen til andre formildende omstændigheder

- 209 Sagsøgeren har ligeledes gjort gældende, at Kommissionen ikke har taget hensyn til alle de formildende omstændigheder, som foreligger.
- 210 I betragtning 163 og 164 til beslutningen opregnes alle de formildende omstændigheder, som Kommissionen har taget i betragtning ved fastsættelsen af den endelige størrelse af den bøde, der blev pålagt hver af beslutningens adressater, efter af grundbeløbet først var fastlagt.
- 211 Kommissionen har i betragtning 163 til beslutningen erkendt, at der var en vis usikkerhed hos de græske selskaber, som ligeledes betjente indenlandske ruter, for så vidt angår spørgsmålet om, hvorvidt udveksling af priserne for den internationale del af færgeruterne udgjorde en overtrædelse. I beslutningen hedder det: »I Grækenland er det almindelig praksis — som ikke direkte er dikteret af den græske lovgivning — at priserne for indenlandsk færgetransport

fastsættes gennem konsultationer mellem alle indenlandske operatører (som forventes at fremlægge et fælles forslag), og ministeriet for handelsflådens efterfølgende afgørelse kan blandt de græske rederier, der også operer på indenlandske ruter, have skabt nogen tvivl om, hvorvidt priskonsultationer angående de internationale ruter rent faktisk udgjorde en overtrædelse af konkurrencereglerne eller ej.« I betragtning heraf har Kommissionen vurderet, at bøderne for alle rederierne bør nedsættes med 15% (betragtning 163 in fine).

- 212 Det anføres i betragtning 164 til beslutningen, at Kommissionen fandt, at »Marlines', Adriaticas, Aneks og Ventouris Ferries' rolle i overtrædelsen udelukkende bestod i, at »de fulgte trop«. Som følge heraf bør bøderne for disse rederier nedsættes med 15%«.
- 213 Retten skal konkludere, at Kommissionen har taget hensyn til alle de formildende omstændigheder, som sagsøgeren har påberåbt sig, og at dette har medført en nedsættelse af størrelsen på den bøde, som ellers var pålagt sagsøgeren, med 30%.

3. Forholdsmæssigheden af bøden i forhold til sagsøgerens specifikke deltagelse i den sanktionerede overtrædelse

- 214 Sagsøgeren har endelig gjort gældende, at Kommissionen har begået en fejl ved fastlæggelsen af bødens størrelse, for så vidt som den er beregnet, uden at der er taget hensyn til rækkevidden af den overtrædelse, som sagsøgeren hævdes at have begået, hvilken overtrædelse alene vedrører ruten Patras-Bari-Brindisi og alene angår de priser, der skulle anvendes for transport af lastbiler, til forskel fra aftalen

om ruten Patras-Ancona, som også vedrørte priser, der skulle anvendes for transport af passagerer og personbiler. Ved sin adfærd har Kommissionen ikke taget hensyn til den omstændighed, at sagsøgeren alene er fundet skyldig i deltagelse i en aftale om ruterne Patras-Bari og Patras-Brindisi, hvilket medførte pålæggelsen af en bøde, der ikke er proportional med grovheden af den begåede overtrædelse.

- 215 Retten skal henvise til måde, hvorpå Kommissionen har fastlagt bødens grundbeløb i det foreliggende tilfælde.
- 216 Det er ubestridt, at Kommissionen i det foreliggende tilfælde har beregnet bødernes størrelse ud fra en betragtning om, at de to aftaler, som den finder bevist i beslutningen, udgør »én sammenhængende overtrædelse«, hvilket fremgår af betragtning 144 til beslutningen. Kommissionen har anført, at det er på grund af, at overtrædelsen blev konstateret på tre ruter, som betragtes som udgørende et og samme marked, at grundbeløbet blev fastsat på basis af omsætningen for selskaberne på det samlede marked for færgetjenesteydelser mellem Grækenland og Italien.
- 217 Det fremgår af betragtning 157 og 158 til beslutningen, at Kommissionen har beregnet bøderne ud fra et grundbeløb, som var ens for alle selskaberne, udmålt ud fra deres respektive størrelse, men uden at sondre efter deres deltagelse i én eller to af de sanktionerede aftaler.
- 218 Det bemærkes, at det er blevet fastslået, at beslutningens konklusion klart viser, at Kommissionen har sanktioneret to forskellige overtrædelser, og at sagsøgeren alene kritiseres for at have deltaget i den aftale, som sanktioneres ved artikel 1, stk. 2, nemlig den, der vedrører det prisniveau, der skulle finde anvendelse for lastbiler på ruterne Patras-Bari og Patras-Brindisi. Heraf følger, at den bøde, der

er pålagt sagsøgeren, er beregnet ud fra en fejlagtig forudsætning om, at beslutningen sanktionerer en overtrædelse vedrørende tre ruter.

- 219 Kommissionen har således sanktioneret de selskaber, som har deltaget i to overtrædelser, på samme måde som de selskaber, som kun har deltaget i en af overtrædelserne, hvorved proportionalitetsprincippet er blevet tilsidesat. Ud fra rimeligheds- og proportionalitetsbetragtninger er det vigtigt, at de selskaber, der alene har deltaget i en aftale, straffes mindre hårdt end de selskaber, der har deltaget i alle de omstridte aftaler. Kommissionen har ikke sanktioneret de selskaber, som beslutningen tilskriver to overtrædelser, og de selskaber, der, som sagsøgeren, alene tilskrives en af overtrædelserne, lige strengt.
- 220 Det følger heraf, at sagsøgeren, for så vidt som selskabet alene er holdt ansvarlig for at have deltaget i den aftale, der sanktioneres ved beslutningens artikel 1, stk. 2, er blevet pålagt en bøde, som ikke er proportional med grovheden af den begåede overtrædelse. Den bøde, der er pålagt sagsøgeren, bør derfor nedsættes.
- 221 Henset til beslutningens opbygning og den omstændighed, at Kommissionen har villet anvende en fremgangsmåde, som skulle tage hensyn til selskabernes specifikke deltagelse og de faktiske virkninger af konkurrenceovertrædelserne, skal størrelsen af sagsøgerens bøde fastsættes, idet der tages hensyn til den relative vigtighed af trafikken på de ruter, der omhandles i beslutningen artikel 1, stk. 2 (Patras-Bari og Patras-Brindisi), i forhold til vigtigheden af trafikken på den rute, der omhandles i beslutningens artikel 1, stk. 1 (Patras-Ancona). Det fremgår af Kommissionens besvarelse af Rettens spørgsmål i forbindelse med foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelse, at de i beslutningen sanktionerede selskabers samlede omsætning udgør 114,3 mio. ECU. Det fremgår af sagen, at den omsætning, der svarer til den transporttjenesteydelse, der var genstand for den aftale, der blev sanktioneret ved beslutningens artikel 1, stk. 2 (Patras-Bari og Patras-Brindisi), tilnærmelsesvis svarer til en fjerdedel af den samlede omsætning, som der blev taget i betragtning.

- 222 Henset til ovenstående forhold finder Retten under udøvelse af sin fulde prøvelsesret, at der er grundlag for at nedsætte den bøde, sagsøgeren er blevet pålagt, fra 1 010 000 ECU til 252 500 EUR.
- 223 I øvrigt bør Kommissionen frifindes.

III — *Anmodning om foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse*

- 224 I sin replik har sagsøgeren anmodet Retten om at indkalde visse vidner til retsmødet til støtte for de anbringender, som sagsøgeren har anført i stævningen, og som eventuelt ikke er begrundet i dokumenter, og for at fuldstændiggøre og præcisere sagsøgerens påstande og argumenter. Retten finder imidlertid, at idet der i sagen ikke er uenighed vedrørende de faktiske omstændigheder, er Retten i stand til at afgøre sagen uden at indkalde de foreslåede vidner.

Sagens omkostninger

- 225 I henhold til procesreglementets artikel 87, stk. 3, kan Retten fordele sagens omkostninger eller bestemme, at hver part skal bære sine egne omkostninger, hvis parterne henholdsvis taber eller vinder på et eller flere punkter. I denne sag finder Retten grundlag for at fastslå, at sagsøgeren bør bære sine egne omkostninger samt betale tre fjerdedele af de omkostninger, Kommissionen har afholdt, herunder omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler.

På grundlag af disse præmisser

udtaler og bestemmer

RETTEN (Femte Afdeling)

- 1) Den bøde, der er pålagt Ventouris Group Enterprises SA, fastsættes til 252 500 EUR.
- 2) I øvrigt frifindes Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber.
- 3) Ventouris Group Enterprises SA bærer sine egne pmkostninger og betaler tre fjerdedele af Kommissionens omkostninger, herunder omkostningerne i forbindelse med sagen om foreløbige forholdsregler. Kommissionen bærer en fjerdedel af sine egne omkostninger.

Cooke

García-Valdecasas

Lindh

Afsagt i offentligt retsmøde i Luxembourg den 11. december 2003.

H. Jung

P. Lindh

Justitssekretær

Afdelingsformand

Indhold

Sagens faktiske omstændigheder	II - 5265
Retsforhandlinger og parternes påstande	II - 5270
Retlige bemærkninger	II - 5271
I — Påstanden om annullation af beslutningen	II - 5272
Det første anbringende, hvorefter der er anlagt en urigtig vurdering af de faktiske omstændigheder, for så vidt som Kommissionen anser det for godtgjort, at sagsøgeren har deltaget i en aftale om prisfastsættelse for ruten Patras-Bari	II - 5272
A — Indledende betragtninger	II - 5272
Parternes argumenter	II - 5272
Rettens bemærkninger	II - 5275
B — Om anbringendet er begrundet	II - 5278
1. Telefaxen af 8. december 1989	II - 5279
— Parternes argumenter	II - 5279
— Rettens bemærkninger	II - 5281
2. Telefaxen af 30. oktober 1990	II - 5285
— Parternes argumenter	II - 5285
— Rettens bemærkninger	II - 5287
3. Telefaxen af 25. februar 1992	II - 5289
— Parternes argumenter	II - 5289
— Rettens bemærkninger	II - 5290
4. Telexen af 24. november 1993 og mødet samme dato	II - 5293
— Parternes argumenter	II - 5293
— Rettens bemærkninger	II - 5294

VENTOURIS MOD KOMMISSIONEN

5. Argumenterne vedrørende telexen af 7. januar 1993	II - 5299
6. Argumentet om de lovgivningsmæssige rammer og de græske myndigheders politik	II - 5301
Det andet anbringende vedrørende ulovligheden af den kontrolundersøgelse, som Kommissionen gennemførte i ETA's kontorer	II - 5307
Parternes argumenter	II - 5307
Rettens bemærkninger	II - 5309
A — Kommissionens beføjelser i forbindelse med kontrolundersøgelser	II - 5309
B — Hvorvidt anbringendet kan lægges til grund	II - 5316
1. Relevante faktiske omstændigheder, som ikke bestrides af parterne	II - 5316
2. Hvorvidt principperne for Kommissionens udøvelse af sine kontrolundersøgelsesbeføjelser er overholdt i det foreliggende tilfælde	II - 5319
3. Overholdelsen af retten til kontradiktion og den omstændighed, at der ikke foreligger uforholdsmæssig indblanding fra den offentlige myndighed i ETA's aktivitetsområde	II - 5324
C — Konklusion	II - 5325
Tredje anbringende, som er subsidiært, hvorefter der er foretaget en urigtig anvendelse af traktatens artikel 85, stk. 1, i forhold til sagens faktiske omstændigheder, idet det drejer sig om en aftale af ringe betydning	II - 5326
Parternes argumenter	II - 5326
Rettens bemærkninger	II - 5327
Fjerde anbringende vedrørende manglende begrundelse	II - 5328
Parternes argumenter	II - 5328
Rettens bemærkninger	II - 5329
II — Påstandene om annullation eller nedsættelse af bødens størrelse	II - 5330
A — Første led vedrørende fejl i vurderingen af overtrædelsens varighed	II - 5330
Parternes argumenter	II - 5330
Rettens bemærkninger	II - 5331

B — Andet led vedrørende vurderingen af overtrædelsens grovhed og fastsættelsen af sagsøgerens del af ansvaret for overtrædelsen	II - 5335
Parternes argumenter	II - 5335
Rettens bemærkninger	II - 5337
1. Fastsættelsen af overtrædelsens grovhed	II - 5338
2. Manglende hensyntagen til andre formildende omstændigheder .	II - 5340
3. Forholdsmæssigheden af bøden i forhold til sagsøgerens specifikke deltagelse i den sanktionerede overtrædelse	II - 5341
III — Anmodning om foranstaltninger med henblik på sagens tilrettelæggelse	II - 5344
Sagens omkostninger	II - 5344